

Δημογραφικό πρόβλημα και ελληνική οικονομία: Προκλήσεις και προτάσεις πολιτικής

Νίκος Βέττας
Γενικός Διευθυντής IOBE | Καθηγητής ΟΠΑ
www.iobe.gr | nvettas@aueb.gr

Κέντρο του ΟΟΣΑ για τους Πληθυσμούς στην Κρήτη
Η Ελλάδα και η Κρήτη στο επίκεντρο των πληθυσμιακών ζητημάτων
Δήμος Χανίων | Delphi Economic Forum
Χανιά, 23 Μαρτίου 2023

Με στήριξη και στο πλαίσιο πρωτοβουλίας της

Σκοπός της μελέτης

Αποτύπωση

- Παρουσίαση κύριων δημογραφικών τάσεων και προοπτικών στην Ελλάδα

Ανάλυση

- Επιπτώσεις και προκλήσεις της γήρανσης σε βασικούς τομείς της οικονομίας

Διατύπωση προτάσεων πολιτικής

- Προσαρμογή της οικονομίας και της κοινωνίας στα νέα δεδομένα
- Αντιμετώπιση των προκλήσεων βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα
- Αντιστροφή της γήρανσης του πληθυσμού

Μπορεί η γήρανση να αντιστραφεί ή αναχαιτιστεί;

Όχι

- Παράγοντες όπως η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης ή η ισότητα των φύλων αντανακλούν κοινωνική πρόοδο και είναι κοινωνικά θεμιτοί.
- Ακόμη και εάν υπήρχε επίτευξη ποσοστών γονιμότητας πάνω από το ποσοστό γενεακής αναπλήρωσης, τα ενδεχόμενα οικονομικά οφέλη θα γίνονταν αντιληπτά σε ορίζοντα 20ετίας τουλάχιστον.

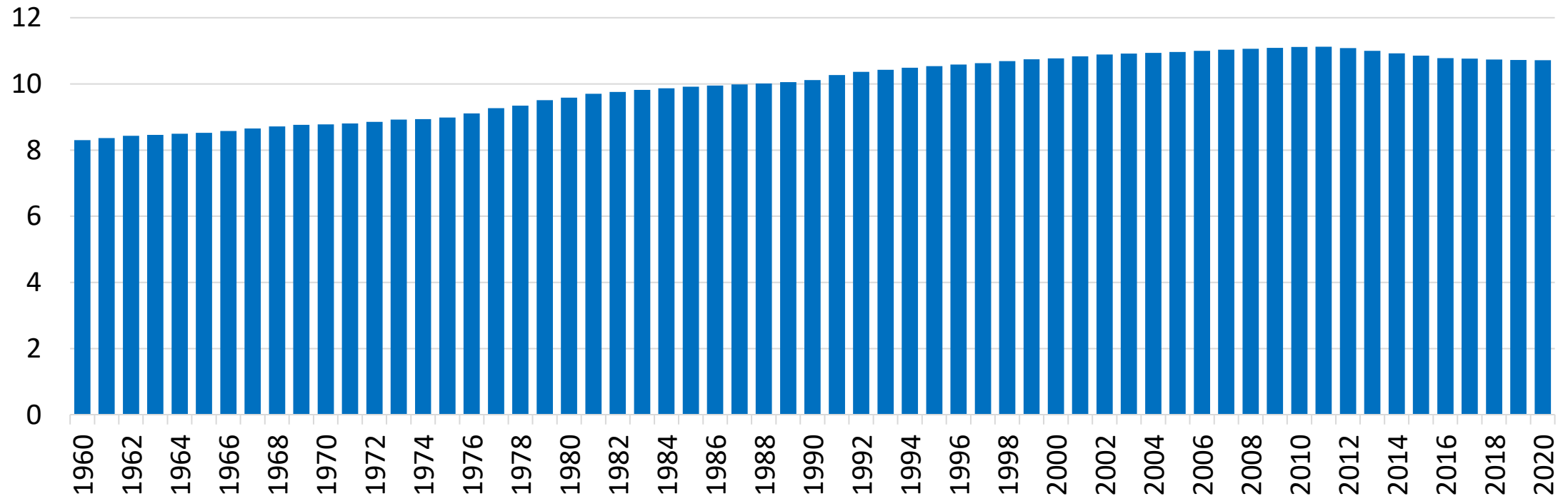
Ναι

- Μέσω ενός μακροχρόνιου και συντονισμένου σχεδιασμού πολιτικών σε κρίσιμους τομείς όπως:
 - Ισότητα των φύλων
 - Εργασιακές σχέσεις
 - Σύστημα κοινωνικής προστασίας
 - Μεταναστευτική πολιτική
 - Εκπαίδευση
 - Προσβασιμότητα των πληθυσμιακών ομάδων που υπό-εκπροσωπούνται στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας κ.α.

Παράλληλα, θα πρέπει κρίσιμες πτυχές του συστήματος κοινωνικής προστασίας (υγειονομική περίθαλψη, μακροχρόνια φροντίδα, συνταξιοδοτικό σύστημα κ.α.) να θωρακιστούν ώστε να ανταπεξέλθουν στις επερχόμενες προκλήσεις.

Ο πληθυσμός της Ελλάδας συρρικνώνεται από το 2011

Πληθυσμιακή εξέλιξη (εκατ.), 1960-2020

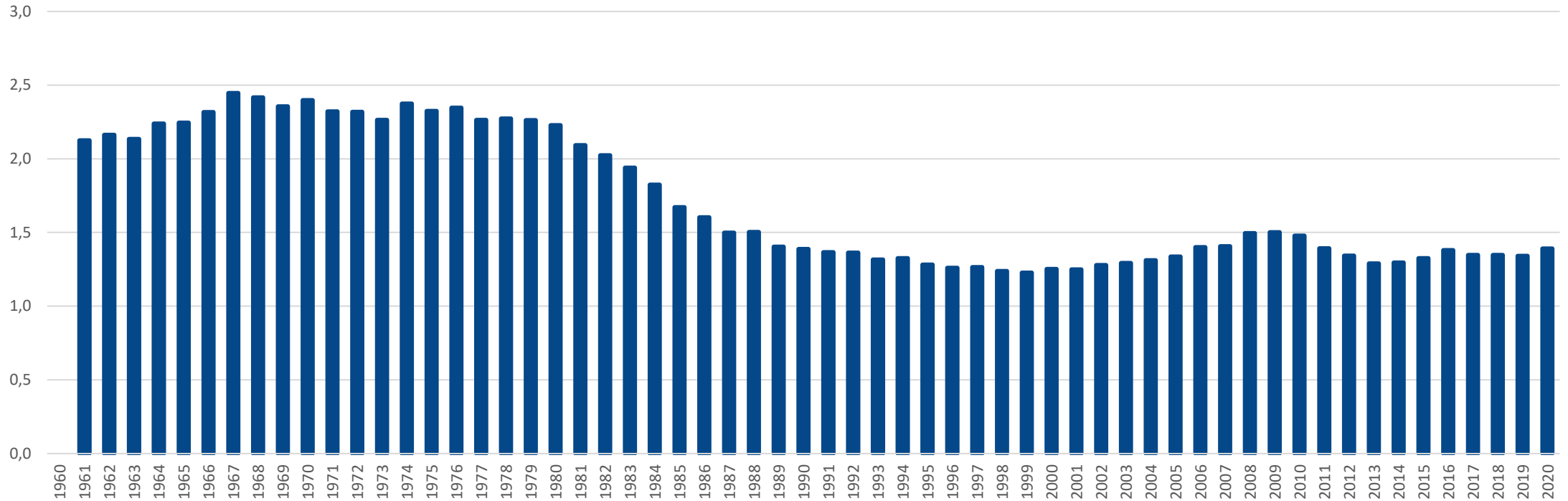

Πηγή: Eurostat

Μείωση κατά 4% την περίοδο 2011-2021 (-441 χιλ. άτομα)

Η γονιμότητα όμως έχει υποχωρήσει σημαντικά ήδη από τη δεκαετία του 1980

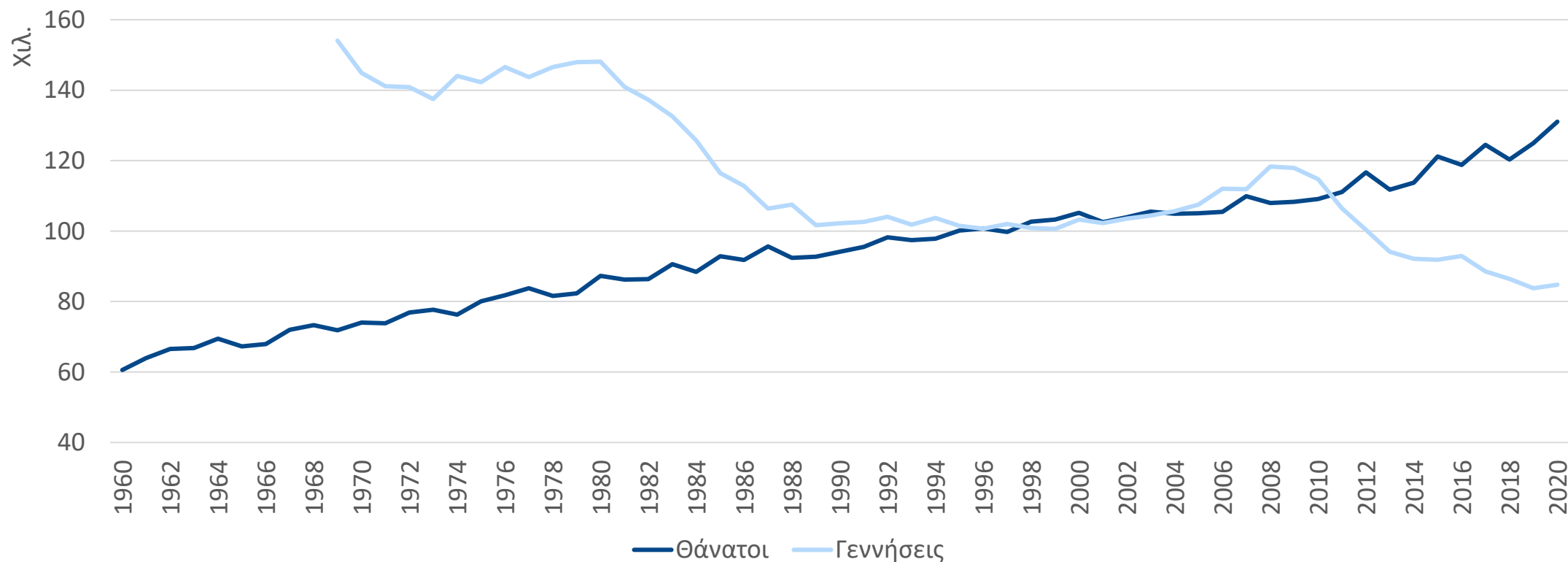
Συντελεστής Γονιμότητας 1960 – 2020

Πηγή: Eurostat

Ο ετήσιος συντελεστής γονιμότητας υποχώρησε από 2,23 μονάδες το 1980 σε 1,39 μονάδες το 1990 και έκτοτε διακυμαίνεται στο εύρος 1,2-1,5 μονάδες

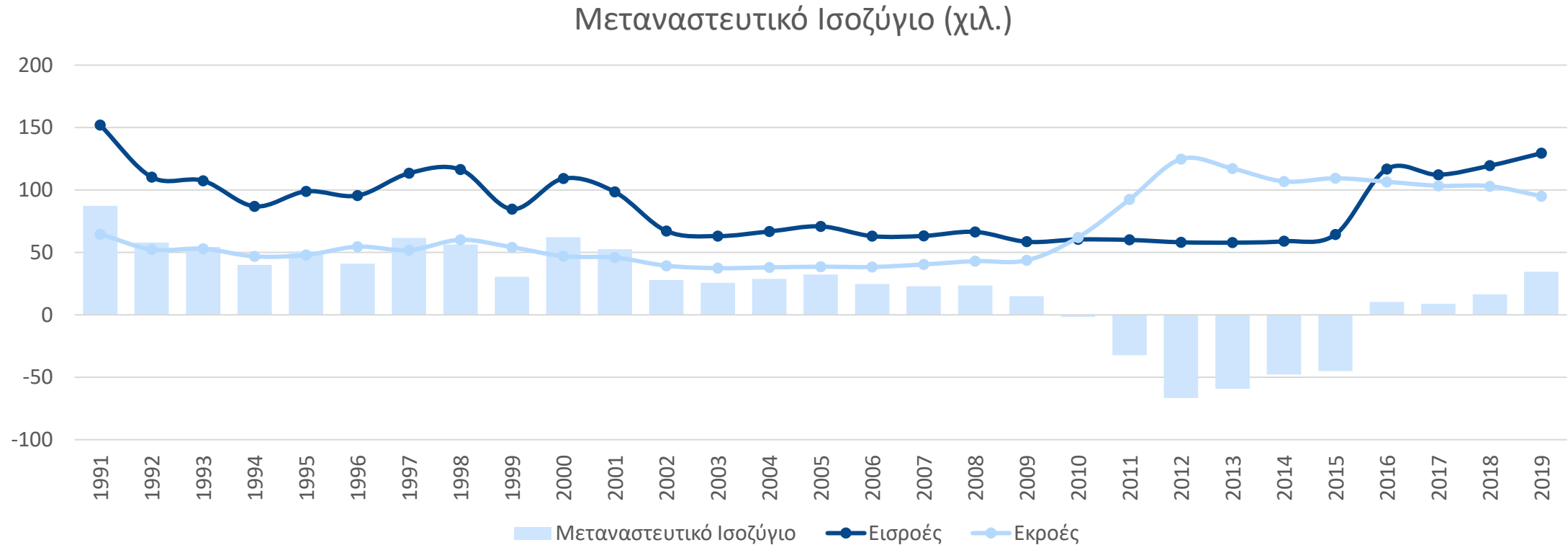
Ιδιαίτερως ανησυχητική είναι η πορεία των γεννήσεων από το 2008 και έπειτα – υποχώρησαν σε λιγότερες από 85 χιλ. το 2020 από 118 χιλ. το 2008

Πηγή: Eurostat

Αντιστρόφως, το επίπεδο των θανάτων αυξάνεται με σταθερό ρυθμό διαχρονικά, ξεπερνώντας τους 130 χιλ. το 2020

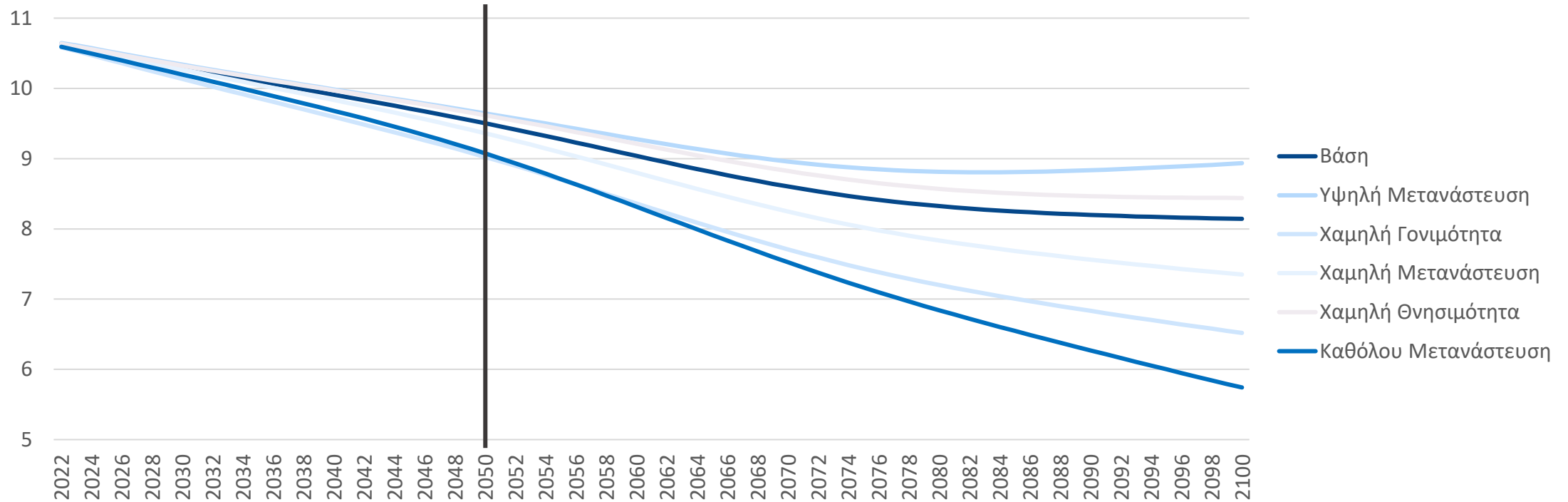
Αρνητικό καθαρό μεταναστευτικό ισοζύγιο (εισροές - εκροές) την περίοδο της κρίσης, η οποία πυροδότησε κύμα εξόδου από την Ελλάδα

Συνολικά, 457 χιλιάδες άτομα έφυγαν από τη χώρα την περίοδο 2012-2015. Σημαντική αύξηση των μεταναστευτικών εισροών την περίοδο 2016-2019, στον απόηχο της προσφυγικής κρίσης.

Η πληθυσμιακή μείωση των τελευταίων ετών αναμένεται να συνεχιστεί, με σχετικά μικρή ευαισθησία ως προς τις υποθέσεις των προβολών έως το 2050

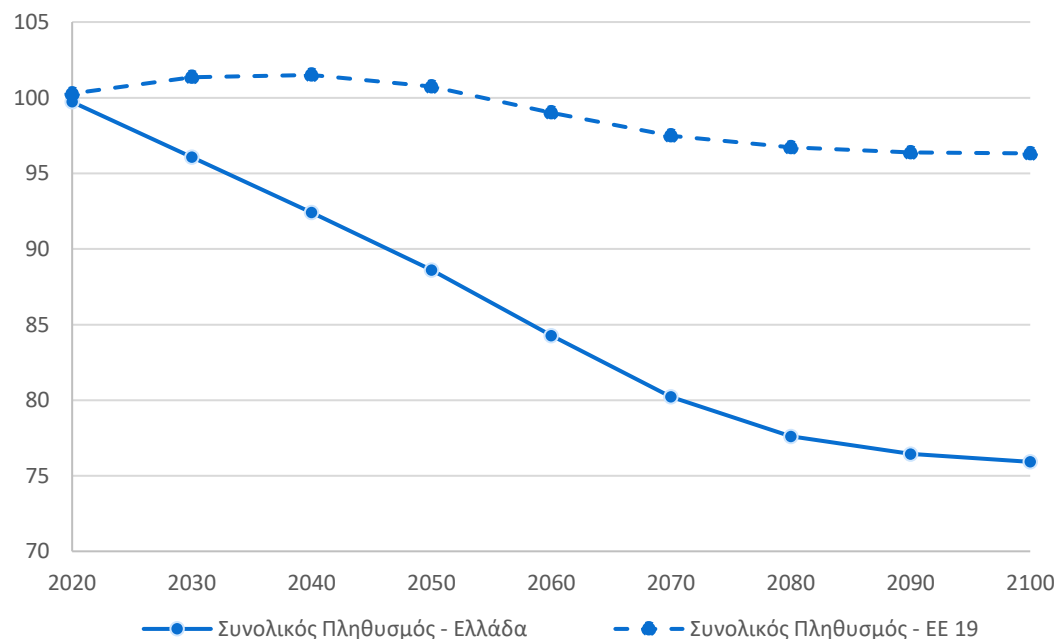
Εξέλιξη του πληθυσμού κατά σενάριο (εκατ.), 2022-2100

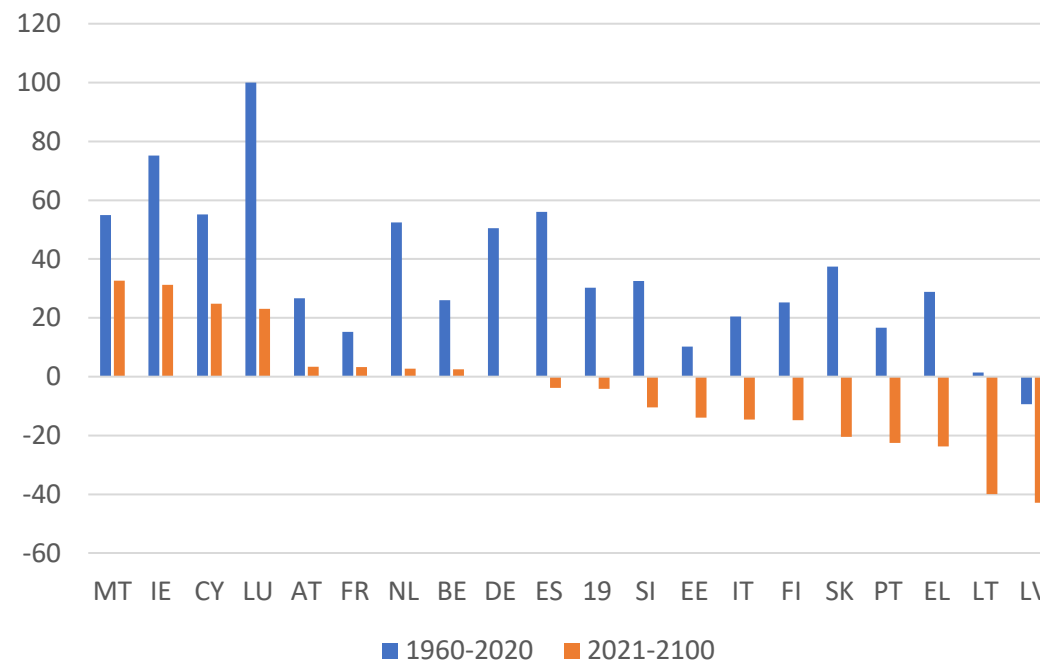
Ωστόσο, μετά το 2050 διαφορετικές παραδοχές για τη μετανάστευση, τη γονιμότητα και τη θνησιμότητα οδηγούν σε πολύ μεγάλες αποκλίσεις (π.χ. 3,2 εκατ. άτομα διαφορά μεταξύ των σεναρίων υψηλής και μηδενικής μετανάστευσης).

Η Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερη ποσοστιαία πληθυσμιακή μείωση στα επόμενα 100 έτη σε σύγκριση με την Ευρωζώνη

Ποσοστιαία πληθυσμιακή εξέλιξη 2020 - 2100
(2020=100)

Ποσοστιαία πληθυσμιακή εξέλιξη ανά κράτος μέλος της ΕΕ-19

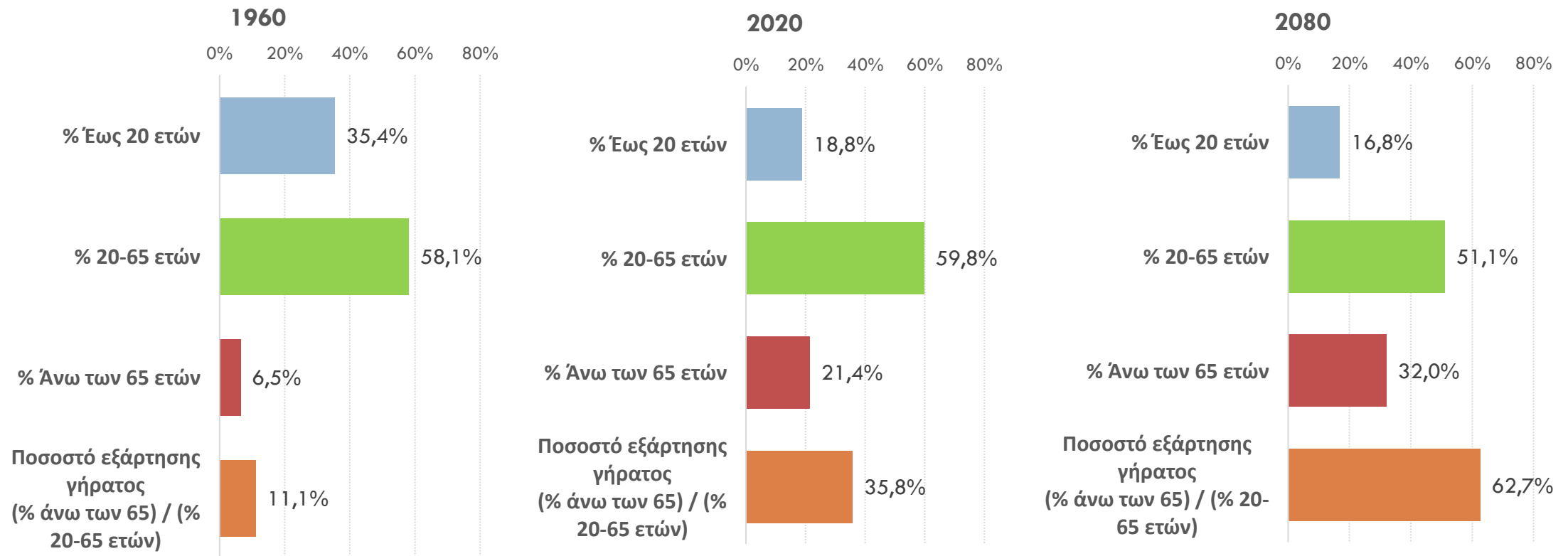

Στο βασικό σενάριο των προβολών, η Ελλάδα θα υποστεί πληθυσμιακή μείωση έως το 2100 κατά 24% σε σύγκριση με 5% στην Ευρωζώνη, στην τρίτη χειρότερη θέση μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωζώνης.

- Εισαγωγή
- Δημογραφικές μεταβολές και προβλέψεις
- Κύριες επιδράσεις και προκλήσεις
 - **Συνταξιοδοτικό σύστημα**
 - Αγορά εργασίας
 - Οικογενειακές πολιτικές και ισότητα των φύλων
 - Υγειονομική περίθαλψη
 - Εκπαίδευση
 - Μεταναστευτική πολιτική
 - Οικονομικές και δημοσιονομικές επιδράσεις
- Συμπεράσματα

Το αυξανόμενο ποσοστό εξάρτησης γήρατος απειλεί τη βιωσιμότητα ενός αμιγώς διανεμητικού συνταξιοδοτικού συστήματος

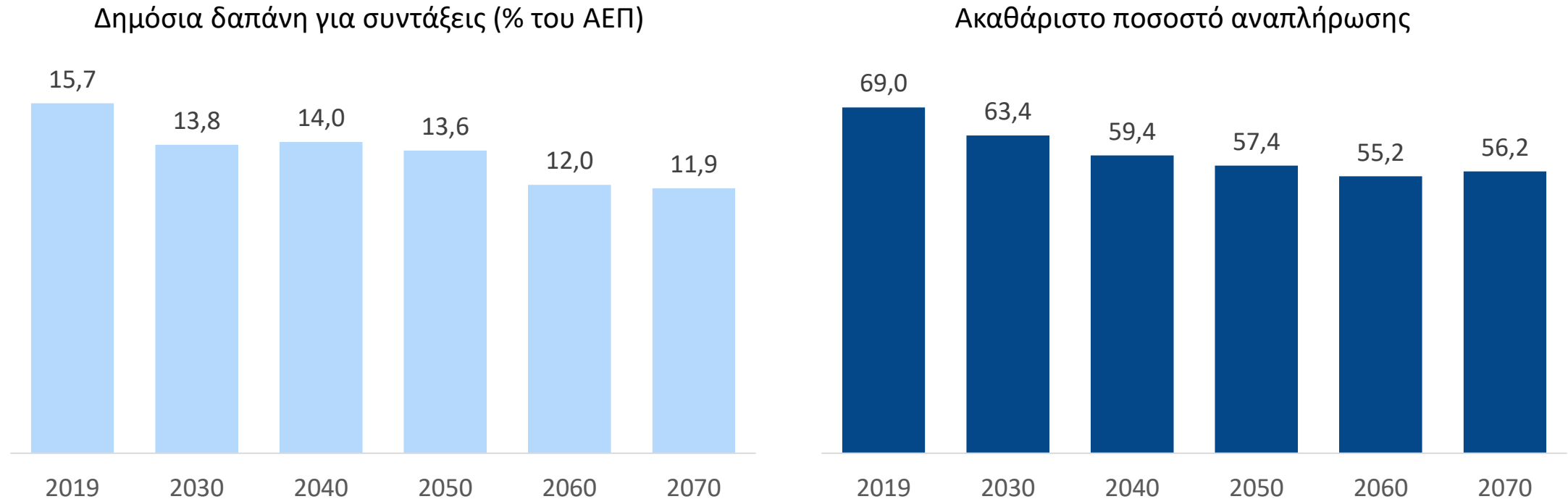
Κατανομή του πληθυσμού ανά ηλικία και εξέλιξη του δείκτη εξάρτησης γήρατος στην Ελλάδα, 1960-2080

Πηγή: Eurostat, ιστορικά στοιχεία και προβολές σεναρίου βάσης, 2021

Σύμφωνα με τις μακροχρόνιες δημογραφικές τάσεις, κάθε άτομο άνω των 65 ετών αναλογεί σε περίπου εννέα, τρία και μόλις ενάμιση άτομα παραγωγικής ηλικίας 20-65 ετών το 1960, το 2020 και το 2080 αντίστοιχα.

Σε σενάριο αδράνειας, η επάρκεια των συντάξεων από τον δημόσιο πυλώνα ασφάλισης αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω...

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ιστορικά στοιχεία και προβολές σεναρίου βάσης Έκθεσης Γήρανσης 2021, Ageing Working Group Report 2021

...όπως φαίνεται από τα μειούμενα ποσοστά αναπλήρωσης, ενώ η δημόσια δαπάνη για συντάξεις θα εξακολουθεί να απορροφά σημαντικούς οικονομικούς πόρους, σε διψήφιο ποσοστό του ΑΕΠ έως και το 2070.

Οι προτάσεις πολιτικής στο συνταξιοδοτικό αφορούν κυρίως το σκέλος της προσαρμογής της οικονομίας και κοινωνίας στις δημογραφικές τάσεις...

Προσαρμογή του
συνταξιοδοτικού
συστήματος στις επιπτώσεις
της μείωσης και γήρανσης
του πληθυσμού

- Μέτρα για ενίσχυση της προαιρετικής συνταξιοδοτικής αποταμίευσης
- Μείωση αντικινήτρων για ένταξη και επιμήκυνση του επίσημου εργασιακού βίου
- Μέτρα για ενίσχυση της διακρατικής φορητότητας δικαιωμάτων συνταξιοδοτικής ασφάλισης με συνέπεια την αύξηση της κινητικότητας στην αγορά εργασίας

...με γνώμονα πάντα τις αρχές της βιωσιμότητας και της επάρκειας των συντάξεων

Προτείνονται παρεμβάσεις σε πέντε άξονες του συνταξιοδοτικού

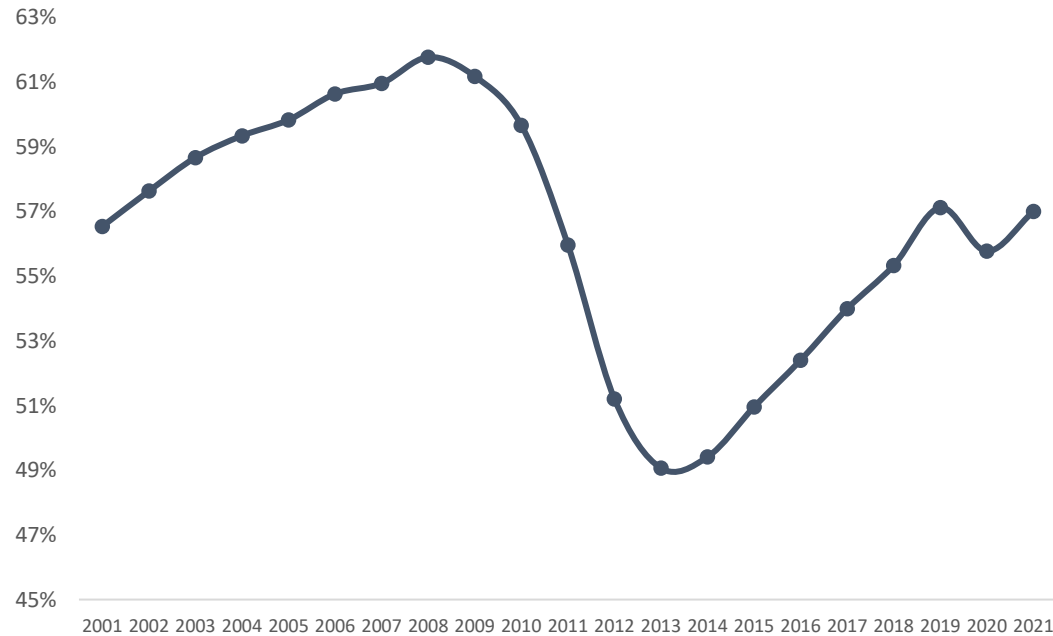
1. Ενίσχυση κεφαλαιοποίησης	2. Βελτιώσεις στον διανεμητικό πυλώνα	3. Θεσμική θωράκιση μεταρρυθμίσεων	4. Διακρατική φορητότητα δικαιωμάτων	5. Συμβατότητα με επιμήκυνση εργασιακού βίου
<p>Συμπληρωματικά με υποχρεωτικό, διανεμητικό πυλώνα:</p> <ul style="list-style-type: none">• Απρόσκοπτη εφαρμογή μεταρρύθμισης νέας επικουρικής• Ενίσχυση επαγγελματικής ασφάλισης• Ενίσχυση ιδιωτικής ασφάλισης• Προαγωγή χρηματ/κής εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none">• Μείωση του ύψους υποχρεωτικών εισφορών• Διαχρονική προσαρμογή προϋποθέσεων συνταξιοδότησης• Μείωση ορίου ελάχιστων ετών για αναδιανεμητικό κομμάτι κύριας σύνταξης	<ul style="list-style-type: none">• Σύσταση εθνικής, υπερκομματικής Επιτροπής Εμπειρογνομώνων για την παρακολούθηση των τάσεων σε σχέση με το συνταξιοδοτικό σύστημα και την αξιολόγηση των σχετικών μέτρων• Μακροχρόνια εθνική στρατηγική για το συνταξιοδοτικό	<ul style="list-style-type: none">• Στόχος σύναψης και βελτίωσης διακρατικών συμφωνιών• Μείωση του γραφειοκρατικού βάρους εφαρμογής συμφωνιών φορητότητας• Διευκόλυνση πολύ-εργοδοτικών επαγγελματικών ταμείων και πανευρωπαϊκού προσωπικού προϊόντος PEPP	<ul style="list-style-type: none">• Ευελιξία σε δυνατότητες παράλληλης απασχόλησης συνταξιούχων• Χρυσή τομή για καθορισμό δίκαιων και επαρκών ποσοστών αναπλήρωσης• Περιορισμός σε εξαιρέσεις πρόωρης συνταξιοδότησης

Περιεχόμενα

- Εισαγωγή
- Δημογραφικές μεταβολές και προβλέψεις
- **Κύριες επιδράσεις και προκλήσεις**
 - Συνταξιοδοτικό σύστημα
 - **Αγορά εργασίας**
 - Οικογενειακές πολιτικές και ισότητα των φύλων
 - Υγειονομική περίθαλψη
 - Εκπαίδευση
 - Μεταναστευτική πολιτική
 - Οικονομικές και δημοσιονομικές επιδράσεις
- Συμπεράσματα

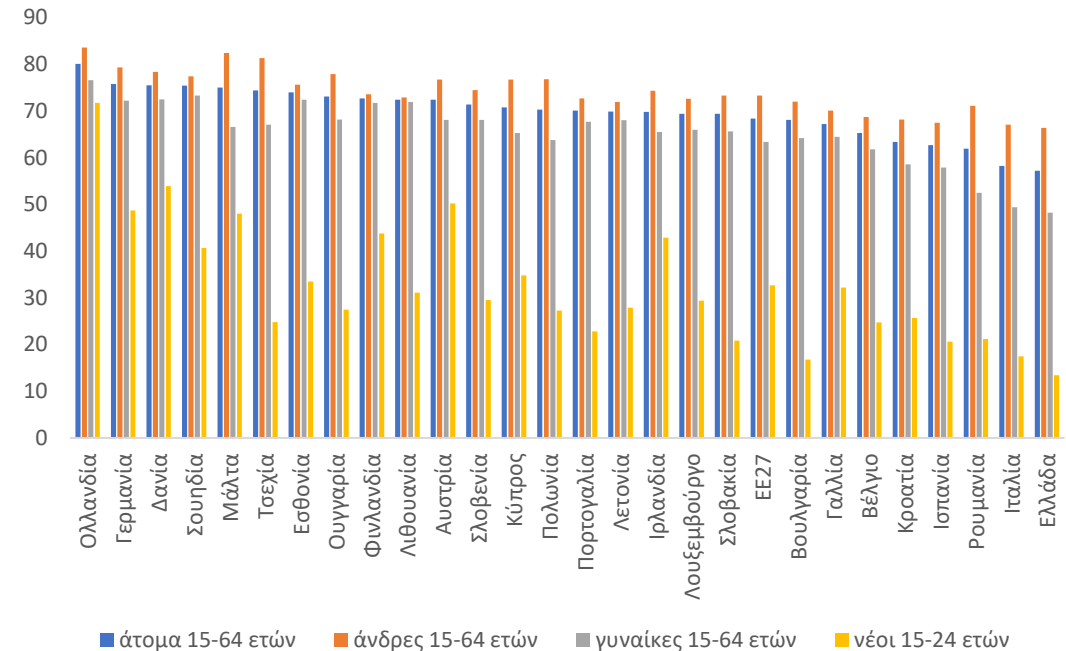
Το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα, παρά την πρόσφατη ανάκαμψη, βρίσκεται στο επίπεδο που ήταν πριν από δύο δεκαετίες...

Ποσοστό απασχόλησης ατόμων 15-64 ετών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού Β' τριμήνου κάθε έτους.

Ποσοστά απασχόλησης, 2021

Πηγή: EUROSTAT.

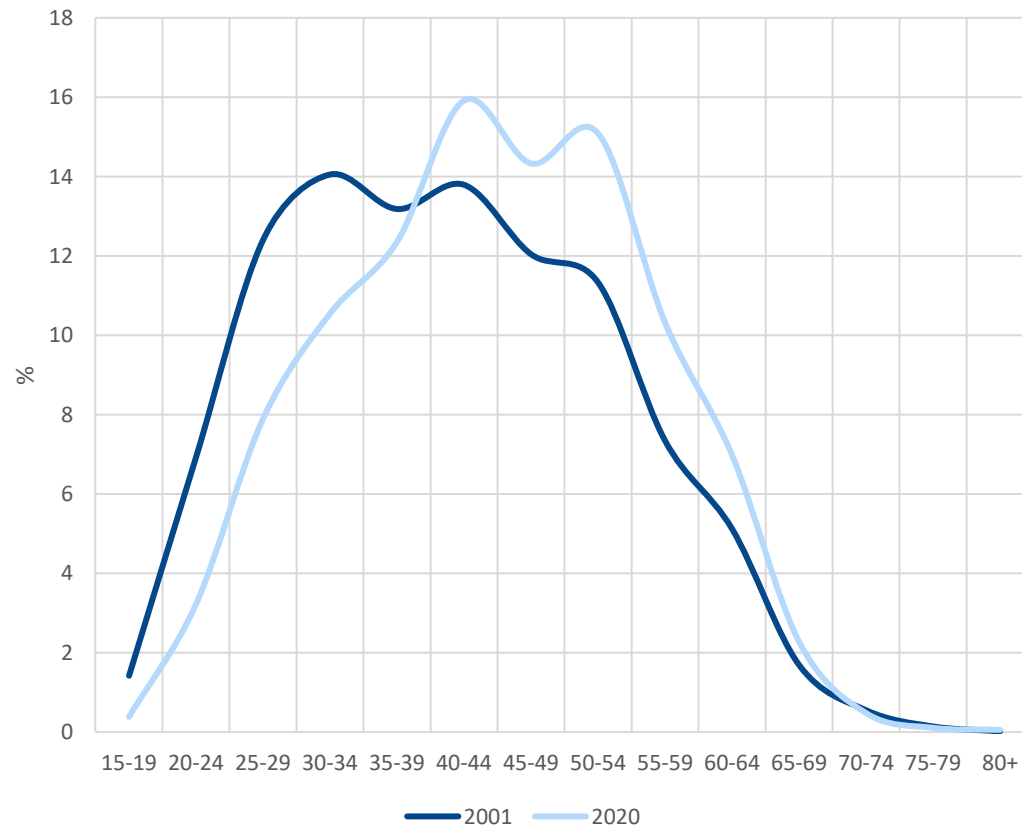
Η Ελλάδα καταγράφει τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης στην Ε.Ε., ιδιαίτερα χαμηλά μεταξύ των γυναικών και των νέων.

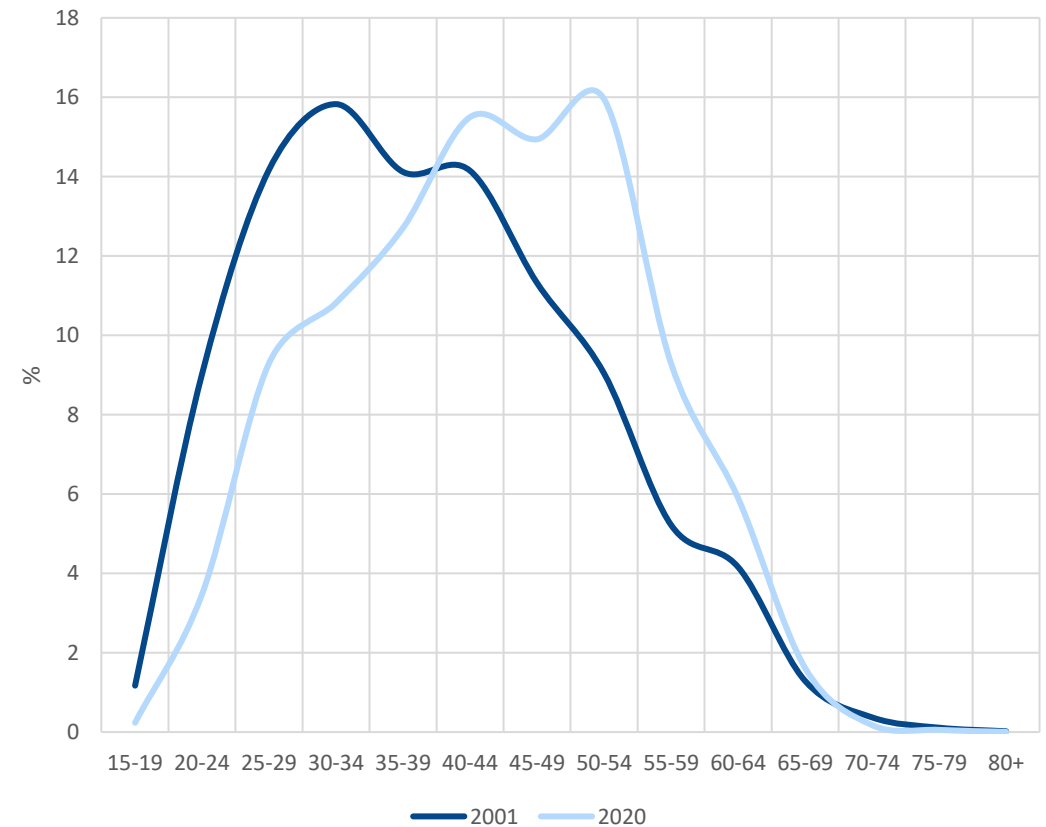
Η κατανομή της ηλικίας των απασχολούμενων μετατοπίζεται προς μεγαλύτερες ηλικίες

Κατανομή της ηλικίας των απασχολούμενων ελληνικής υπηκοότητας

Απασχολούμενοι άνδρες

Απασχολούμενες γυναίκες

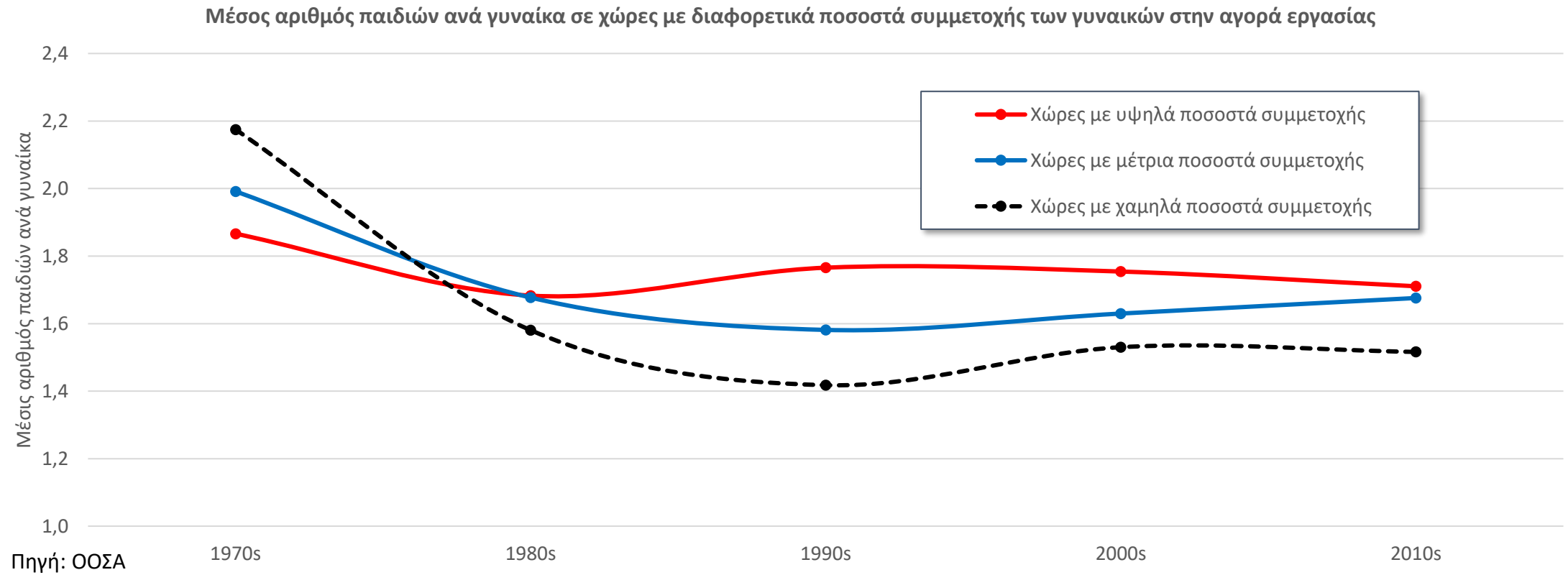

Επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού στην αγορά εργασίας

Επιπτώσεις	Προσδιοριστικοί παράγοντες της επίπτωσης/μηχανισμοί
Μείωση του αριθμού των απασχολούμενων*	Ποσοστά συμμετοχής των επιμέρους ηλικιακών ομάδων
Αύξηση του μισθολογικού κόστους των επιχειρήσεων	Σύνδεση μισθών με προϋπηρεσία (+), επιπτώσεις της γήρανσης στην παραγωγικότητα (-), επιπτώσεις της γήρανσης στην κινητικότητα των απασχολούμενων
Υποχώρηση της κινητικότητας μεταξύ θέσεων εργασίας και γεωγραφικών περιοχών	Συστήματα αμοιβών που συνδέουν αμοιβές με την προϋπηρεσία στην ίδια επιχείρηση, συστήματα διαδοχικής ασφάλισης
Μείωση της παραγωγικότητας	Χαμηλότερη ροπή για καινοτομία των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, αύξηση των προβλημάτων υγείας στα μεγαλύτερης ηλικίας άτομα
Έμμεση επίπτωση λόγω της ανάγκης αύξησης των εισφορών για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης	Οι εισφορές για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης ασκούν αρνητική επίδραση τόσο στη ζήτηση εργασίας στην επίσημη αγορά εργασίας όσο και στην προσφορά εργασίας

* Υπό την υπόθεση ότι μεσοπρόθεσμα θα μείνουν αμετάβλητα στα σημερινά επίπεδα τα ποσοστά συμμετοχής στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και τα ποσοστά ανεργίας, ενώ μετά το 2050 ο αριθμός των απασχολούμενων θα μειωθεί ακόμη και αν αυτά τα ποσοστά αυξηθούν στα επίπεδα που είναι σήμερα στις σκανδιναβικές χώρες.

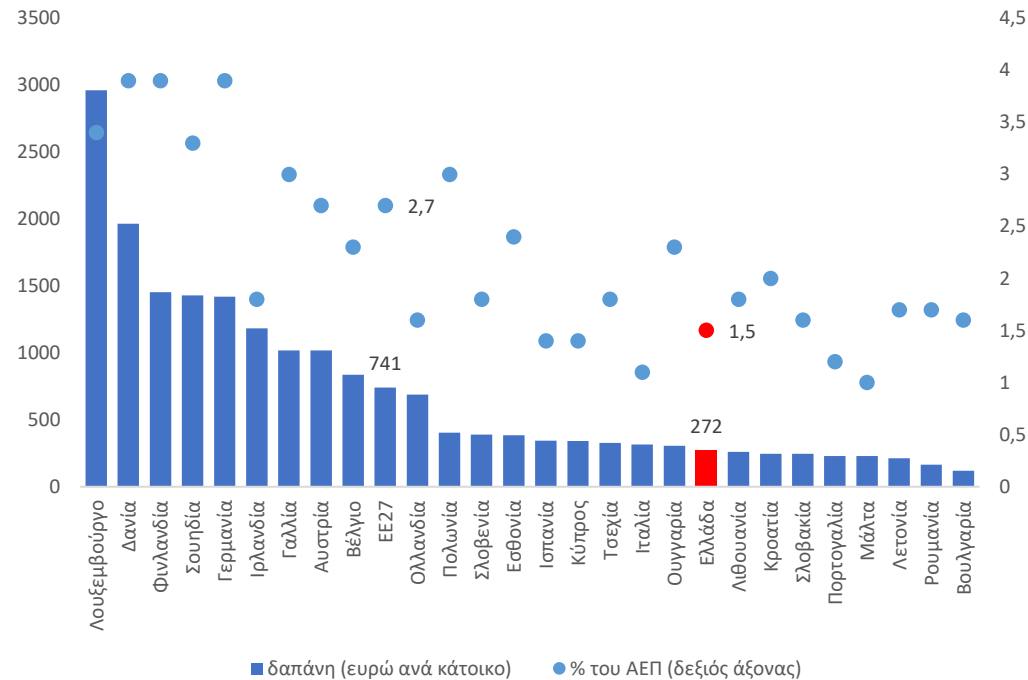
Η γονιμότητα είναι πλέον υψηλότερη σε χώρες με υψηλά ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας

... και επομένως ο συνδυασμός οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής είναι πια εφικτός

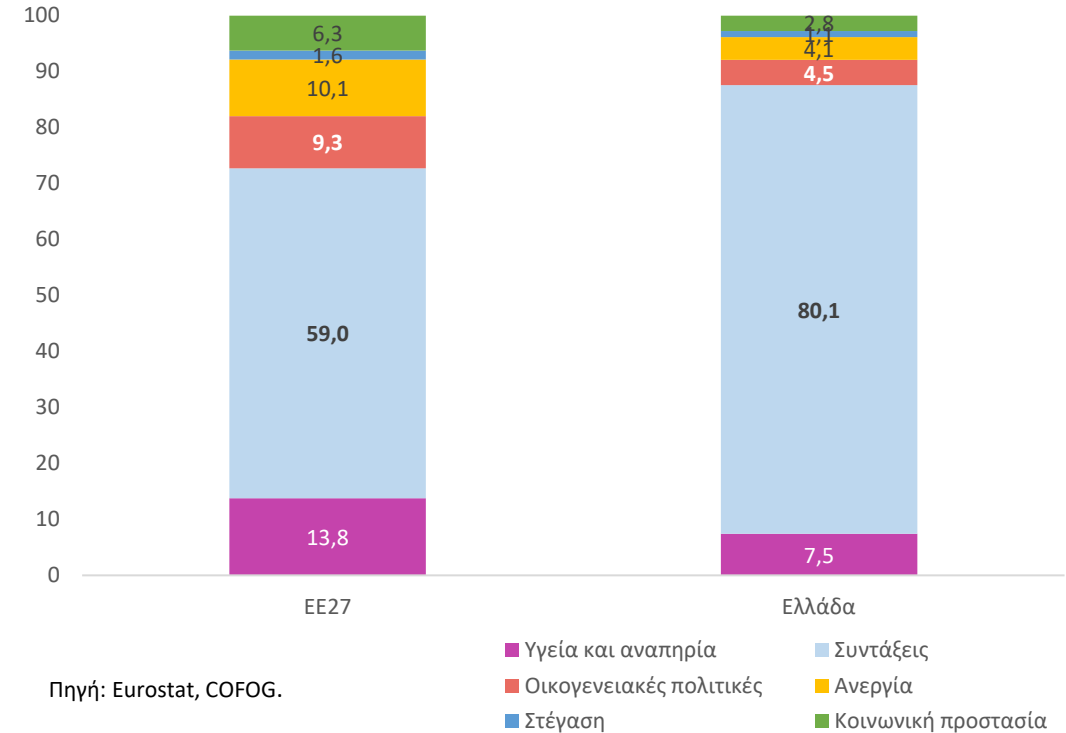
Οι δαπάνες για οικογενειακές πολιτικές στην Ελλάδα είναι σχετικά χαμηλές

Δημόσια δαπάνη για οικογενειακές πολιτικές, 2019

Πηγή: Eurostat, ESSPROS.

Κατηγορίες δαπανών κοινωνικής προστασίας (% του συνόλου), 2019

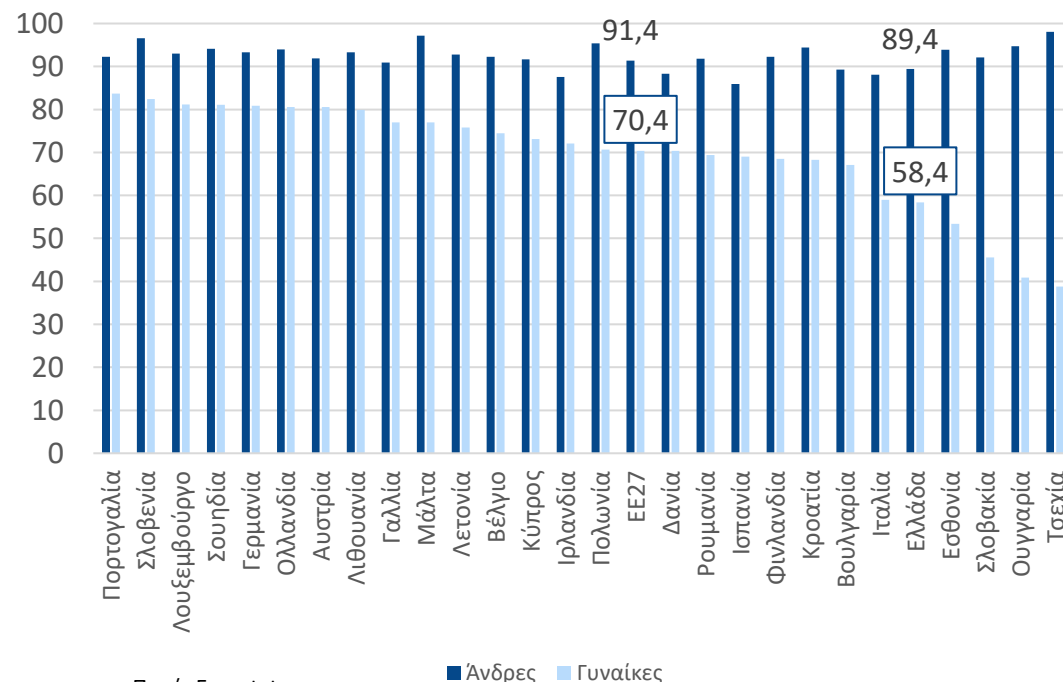

Πηγή: Eurostat, COFOG.

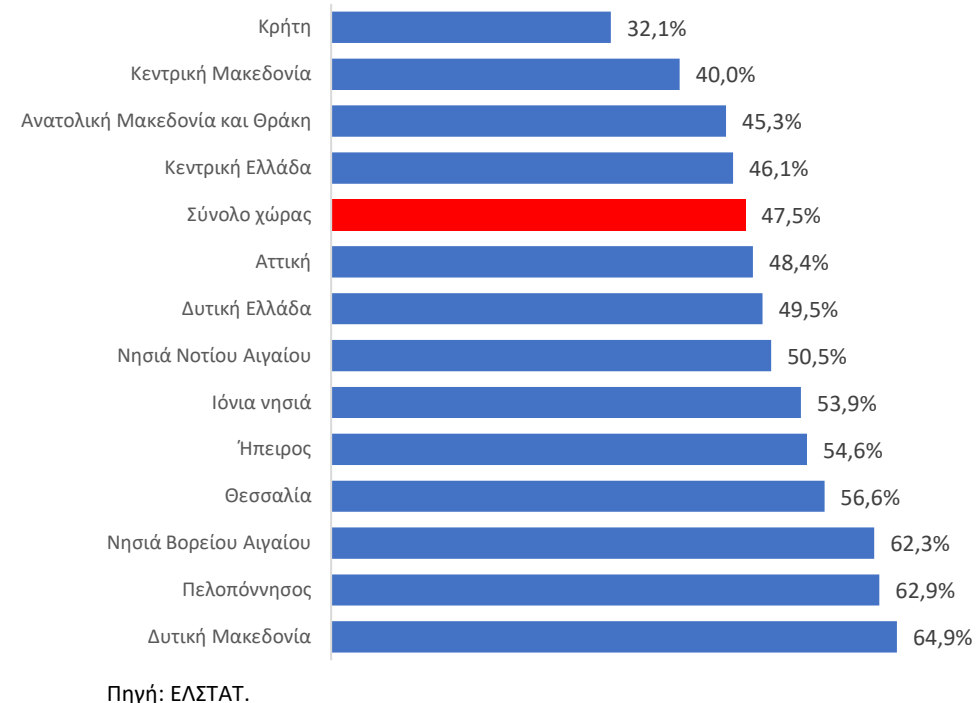
Παρατηρούνται εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα δημοσίων δαπανών στον τομέα των στεγαστικών πολιτικών και επιδομάτων.

Στην Ελλάδα, οι γυναίκες με μικρά παιδιά συμμετέχουν σε μικρότερο ποσοστό στην αγορά εργασίας συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ

Ποσοστά απασχόλησης ανά φύλο, άτομα ηλικίας 25-54 με παιδιά έως 6 ετών, 2020

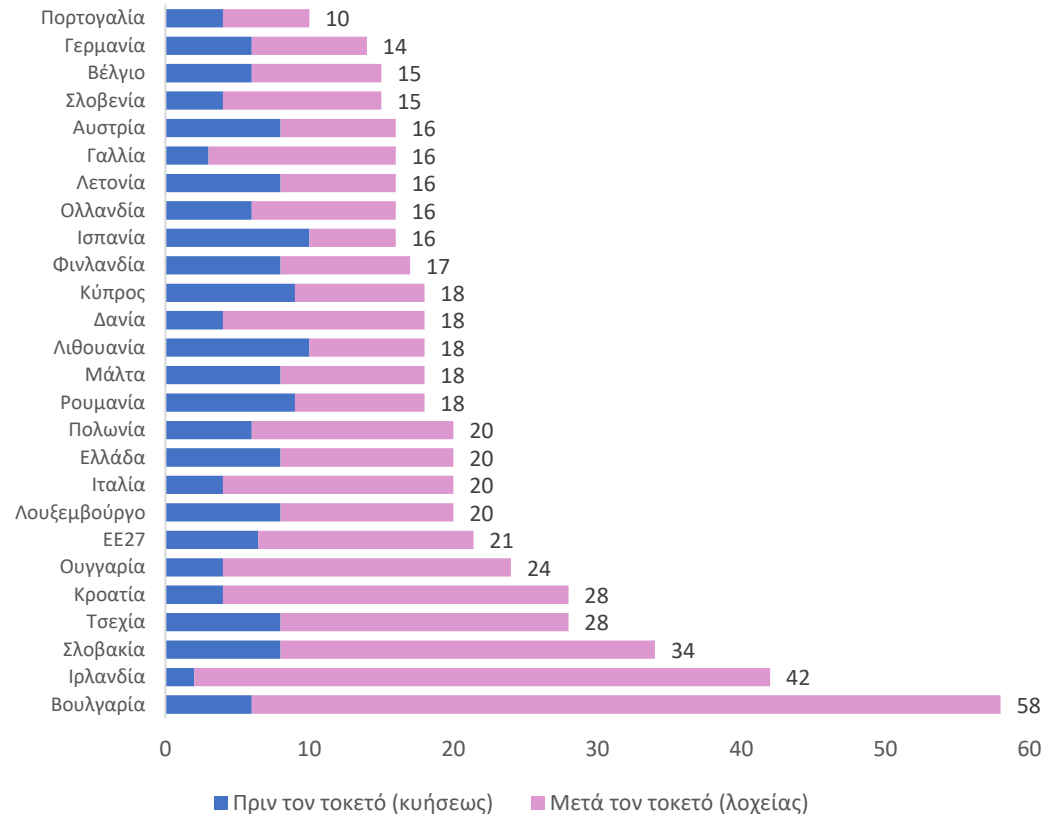
Ποσοστό παιδιών (0-3 ετών) που δεν λαμβάνουν επίσημη προσχολική φροντίδα ανά περιοχή, 2020

...ενώ περίπου τα μισά παιδιά κάτω των 3 ετών βρίσκονται εκτός επίσημων δομών προσχολικής φροντίδας – με μεγάλες διακυμάνσεις ανά περιοχή.

Οι γονικές άδειες είναι σχετικά γενναιόδωρες αλλά παρατηρούνται σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα

Άδεια μητρότητας στην ΕΕ (διάρκεια σε εβδομάδες), 2019

Πηγή: Ερευνητική Υπηρεσία Ευρωκοινοβουλίου.

Σύγκριση στις γονικές άδειες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα

Η άδεια μητρότητας στο Δημόσιο διαρκεί 3 εβδομάδες περισσότερο σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα (20 και 17 εβδομάδες)

Άδεια φροντίδας παιδιού (μειωμένο ωράριο) για 2,5 έτη στον ιδιωτικό τομέα ενώ στο Δημόσιο για 3,5 έτη περίπου.

Για τα πρώτα 2 έτη στο Δημόσιο το ημερήσιο ωράριο είναι μειωμένο κατά 2 ώρες/ ημέρα, ενώ στον ιδιωτικό τομέα κατά 1 ώρα

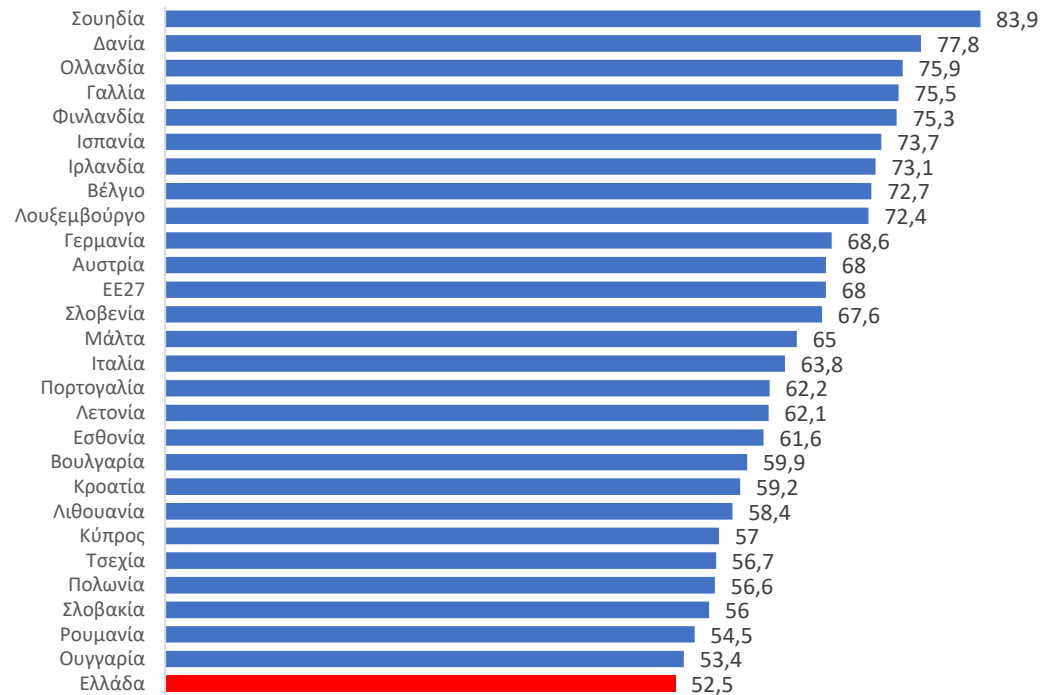
Η άδεια φροντίδας παιδιού με τη μορφή συνεχόμενης άδειας διαρκεί 9 μήνες στο Δημόσιο ενώ στον ιδιωτικό τομέα μόλις 4

Δυνατότητα άδειας ανατροφής τέκνου στο Δημόσιο έως και 5 έτη ή η δυνατότητα μειωμένου ωραρίου στο Δημόσιο έως 50% έως και 5 έτη (άνευ αποδοχών)

Πρόσθετες διευκολύνσεις στο Δημόσιο για πολύδυμες κυήσεις, πολυτεκνικότητα

Η Ελλάδα βρίσκεται τελευταία στην κατάταξη του Δείκτη Ισότητας των Φύλων της ΕΕ

Δείκτης Ισότητας Φύλων (βαθμολογία χωρών με άριστα το 100), 2021

Οι γυναίκες στην Ελλάδα (σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία):

Επιφορτίζονται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό με οικιακά καθήκοντα και καθήκοντα φροντίδας ατόμων που έχουν ανάγκη (παιδιά, ηλικιωμένοι κ.α.)

Υπερεκπροσωπούνται σε κλάδους με χαμηλότερες αποδοχές (π.χ., πωλήσεις, εκπαίδευση, καθαριότητα), ενώ υποεκπροσωπούνται σε ειδικεύσεις με προοπτικές (π.χ., πληροφορική)

Έχουν χαμηλότερη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, χαμηλότερους μισθούς, λιγότερα χρόνια ασφάλισης και, εν τέλει, χαμηλότερες συντάξεις και μεγαλύτερη εξάρτηση από το σύστημα κοινωνικής προστασίας

Απουσιάζουν από θέσεις ισχύος στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Η ανισότητα είναι πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με το μ.ο. της Ε.Ε. για τους περισσότερους από τους παραπάνω δείκτες

Προτάσεις για οικογενειακές πολιτικές (1)

Εναρμόνιση κανόνων και δικαιωμάτων για τις γονικές άδειες

- Εναρμόνιση του πλαισίου γονικών αδειών, αρχής γενομένης από την άδεια μητρότητας και την άδεια φροντίδας παιδιού όπου παρατηρούνται οι μεγαλύτερες ανισότητες ως προς μεταχείριση των εργαζόμενων (π.χ., ανάμεσα στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα).
- Εισαγωγή απλών, διαφανών και ισότιμων κανόνων (διάρκεια, αναπλήρωση εισοδήματος κ.α.)

Εισαγωγή θεσμού μη μεταβιβάσιμης πατρικής άδειας για τον πατέρα με υψηλό ποσοστό αναπλήρωσης εισοδήματος

- Μπορεί να συνεισφέρει (α) στον μη αποκλεισμό των μητέρων από την αγορά εργασίας, (β) στην αύξηση της συμμετοχής των ανδρών στις δραστηριότητες ανατροφής των παιδιών και στις οικιακές υποχρεώσεις

Ελάφρυνση των εργοδοτών από το κόστος κάλυψης του μέρους των αποδοχών που καταβάλλονται κατά την περίοδο χρήσης των γονικών αδειών

Επανασχεδιασμός και ενίσχυση των υπηρεσιών προσχολικής αγωγής και φροντίδας

- Διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας των δομών προσχολικής αγωγής στη βάση του πλήρους, πρωινού ωραρίου πλήρους απασχόλησης σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα (βραχυπρόθεσμα)
- Εναρμονισμένοι ελάχιστοι κανόνες για τα κριτήρια επιλεξιμότητας και τα τροφεία (βραχυπρόθεσμα)
- Επάρκεια διαθέσιμων δομών και θέσεων σε εθνικό επίπεδο για όλα τα παιδιά (μεσοπρόθεσμα)

Προτάσεις για οικογενειακές πολιτικές (2)

Επιμορφωτικές δράσεις και κίνητρα για τη διευκόλυνση της εναρμόνισης μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και στήριξης των νέων γονιών

- Διεύρυνση χρήσης ευέλικτων διευθετήσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, υποστήριξη θηλασμού, κίνητρα για δομές προσχολικής φροντίδας στο χώρο εργασίας, επιμορφωτικά προγράμματα στήριξης νέων γονιών κ.α.

Επανασχεδιασμός του συστήματος κοινωνικών επιδομάτων με στόχο την ενίσχυση της γονιμότητας σε νεότερες ηλικίες λαμβάνοντας υπόψη τις μεταβολές στη διάρθρωση των νοικοκυριών

- Ενίσχυση του επιδόματος παιδιού ήδη από το πρώτο παιδί.
- Θέσπιση και άμεση εφαρμογή μιας αποτελεσματικής εθνικής στρατηγικής για τη στέγαση.

Εφαρμογή πολιτικών θετικής δράσης και ποσοτώσεων στα πανεπιστήμια και σε δημόσιους οργανισμούς (συμπεριλαμβανομένων πολιτικών θέσεων)

Στοχευμένες δράσεις στους τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας

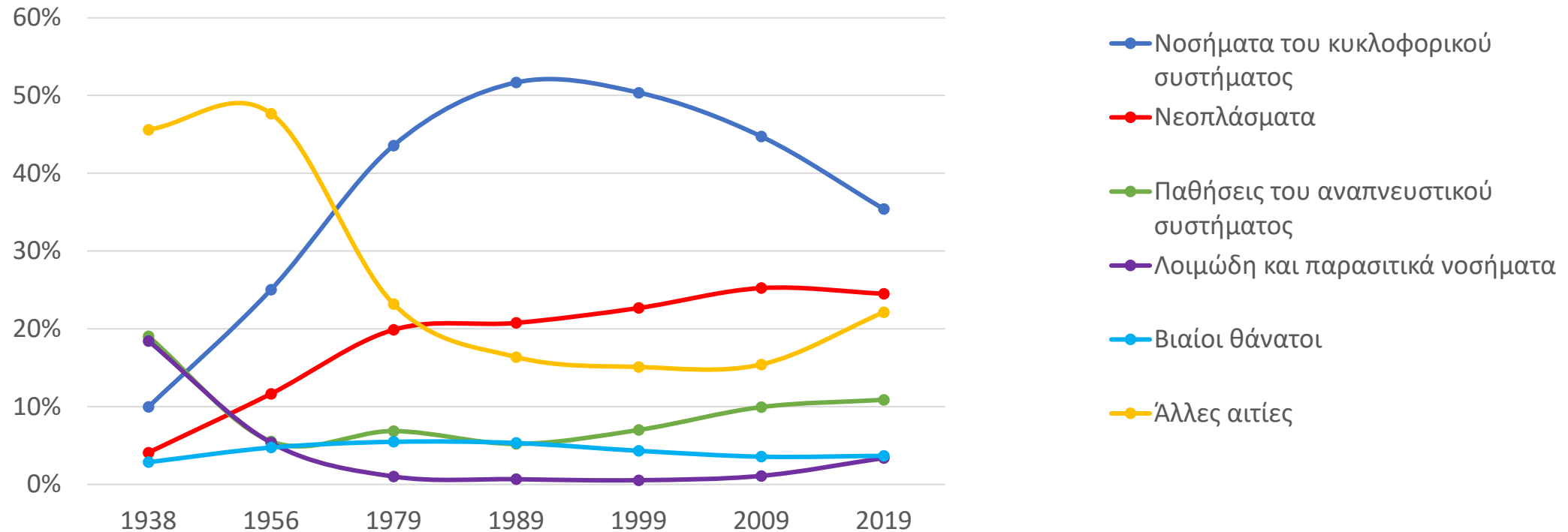
- Ενίσχυση ολοήμερου σχολείου, ποιοτική ενίσχυση σχολικών προγραμμάτων (ξένες γλώσσες, ενισχυτική διδασκαλία), επανασχεδιασμός προγράμματος σχολικών γευμάτων, βελτίωση πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας για όλα τα παιδιά, προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού στο σχολείο για νέα κορίτσια

Περιεχόμενα

- Εισαγωγή
- Δημογραφικές μεταβολές και προβλέψεις
- **Κύριες επιδράσεις και προκλήσεις**
 - Συνταξιοδοτικό σύστημα
 - Αγορά εργασίας
 - Οικογενειακές πολιτικές και ισότητα των φύλων
 - **Υγειονομική περίθαλψη**
 - Εκπαίδευση
 - Μεταναστευτική πολιτική
 - Οικονομικές και δημοσιονομικές επιδράσεις
- Συμπεράσματα

Η γήρανση συνοδεύεται από σημαντικές επιδημιολογικές αλλαγές

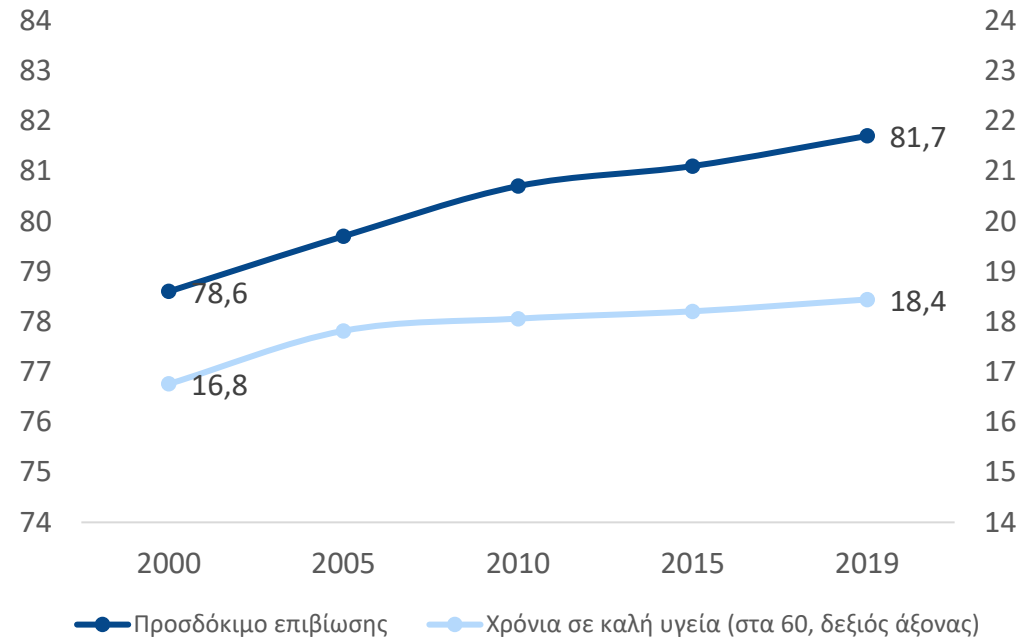
Ελλάδα: κυριότερες αιτίες θανάτου, 1938-2019

Στην Ελλάδα, το ποσοστό θανάτων από νοσήματα του κυκλοφορικού συστήματος στο σύνολο των θανάτων, αυξήθηκε από 10% το 1938 σε 35% το 2019 ενώ το ποσοστό θανάτων από νεοπλασματικές νόσους από 4% σε 25%.

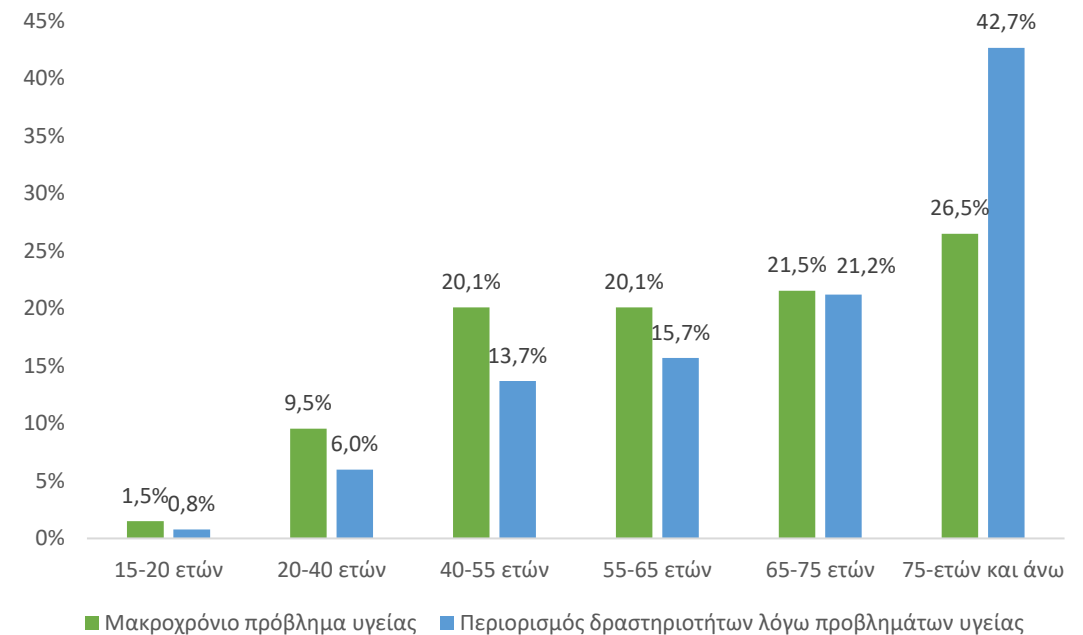
Το προσδόκιμο επιβίωσης σε καλή υγεία αυξάνεται με βραδύτερο ρυθμό από το προσδόκιμο επιβίωσης

Ελλάδα: προσδόκιμο επιβίωσης και προσδόκιμο επιβίωσης σε καλή υγεία (στα 60), 2000-2019.

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ).

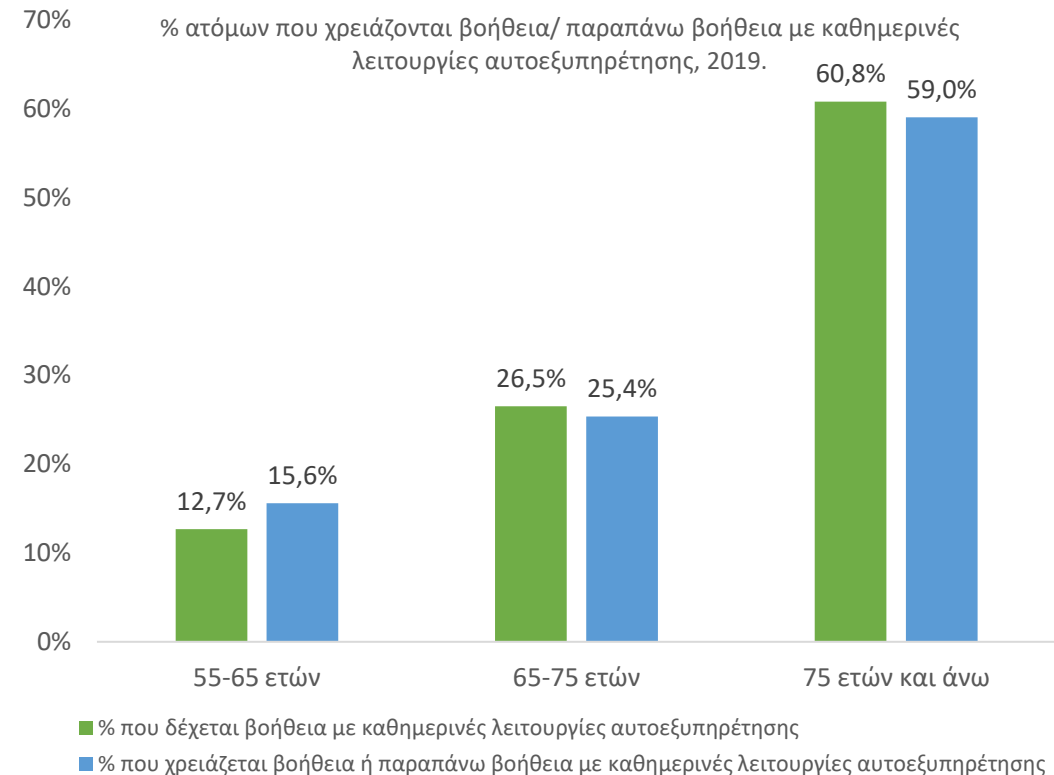
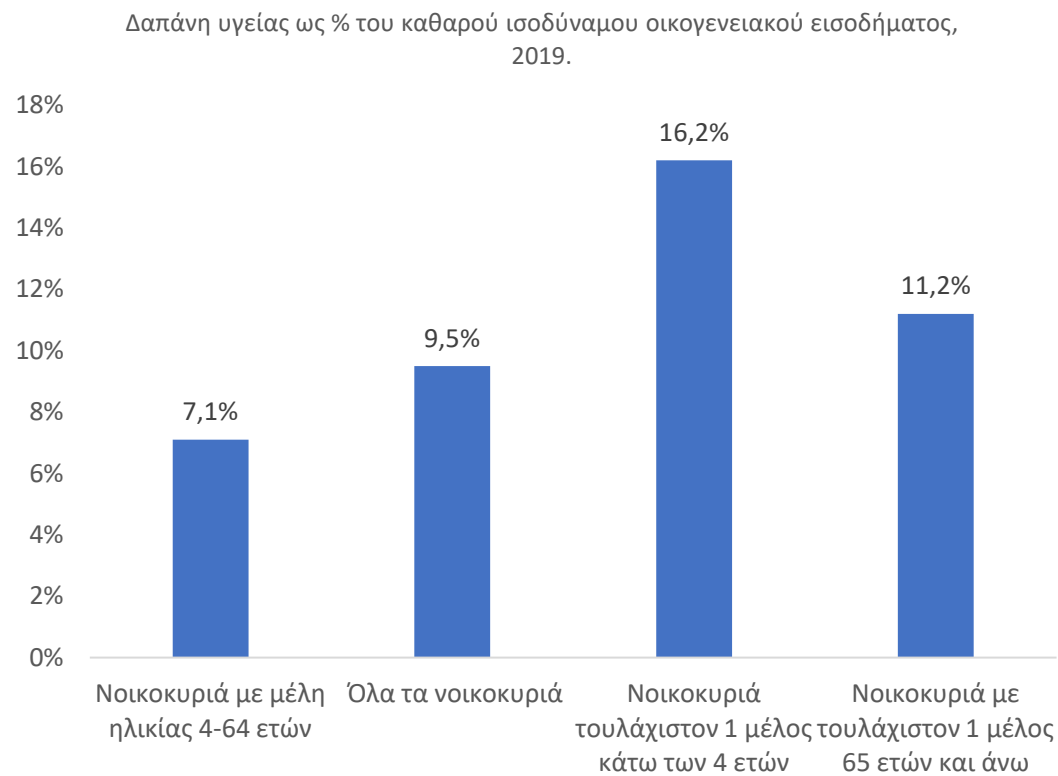
Ποσοστό ατόμων με μακροχρόνιο πρόβλημα υγείας ή περιορισμό στις δραστηριότητες λόγω προβλημάτων υγείας ανά ηλικία, 2019.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, σταθμισμένη ανάλυση μικροοικονομικών δεδομένων Εθνικής Έρευνας Υγείας 2019.

... αυτό σημαίνει ότι τα άτομα απολαμβάνουν μεν περισσότερα χρόνια ζωής, αλλά επίσης αυξάνεται και ο χρόνος που διαβιούν σε «κακή» κατάσταση υγείας.

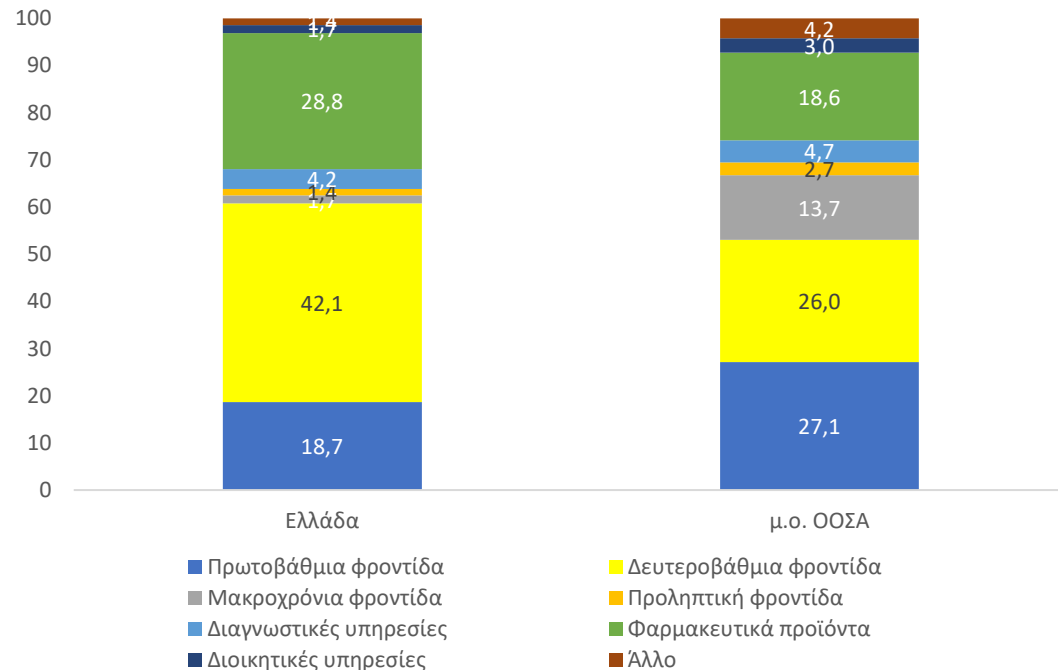
Τα νοικοκυριά καταγράφουν υψηλές δαπάνες υγείας και μη εξυπηρετούμενες ανάγκες που προκύπτουν από την ηλικιακή τους δομή

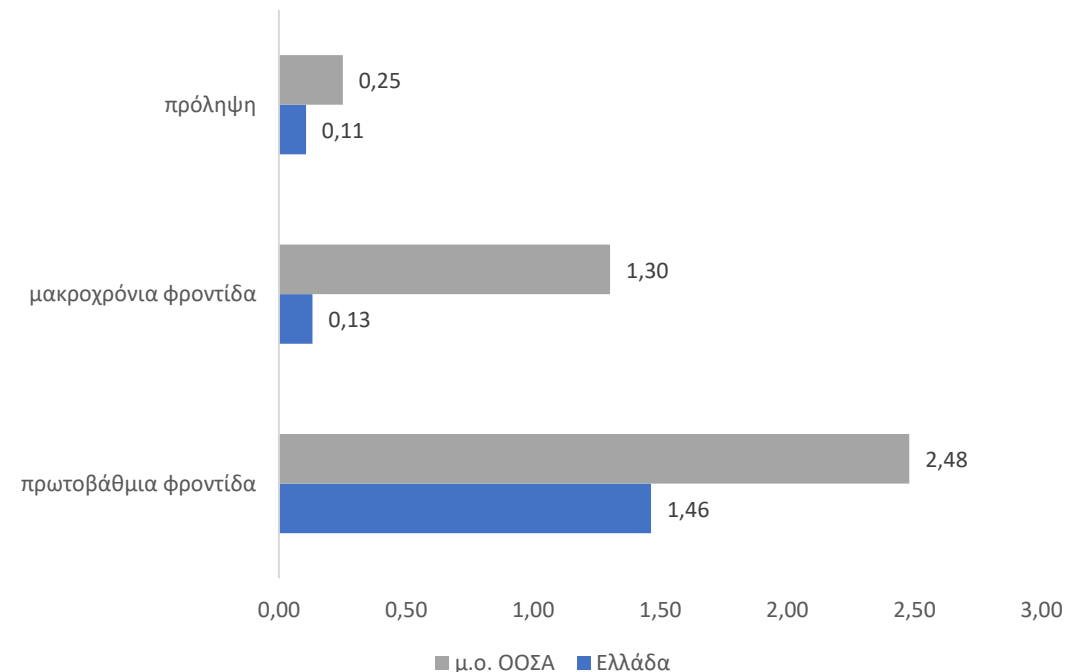
Σε μεγάλες ηλικίες τα ποσοστά μη εξυπηρετούμενων αναγκών για βοήθεια με βασικές λειτουργίες (λήψη τροφής, μπάνιο/ ντους κ.λπ.) φτάνουν το 60%.

Στην Ελλάδα, οι δαπάνες για πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, μακροχρόνια φροντίδα και πρόληψη είναι πολύ χαμηλές

Κατανομή δαπάνης υγείας (υποκατηγορίες ως % συνολικής δαπάνης υγείας), 2019

Κατανομή δαπάνης υγείας (υποκατηγορίες ως % της συνολικής δαπάνης υγείας), 2019.

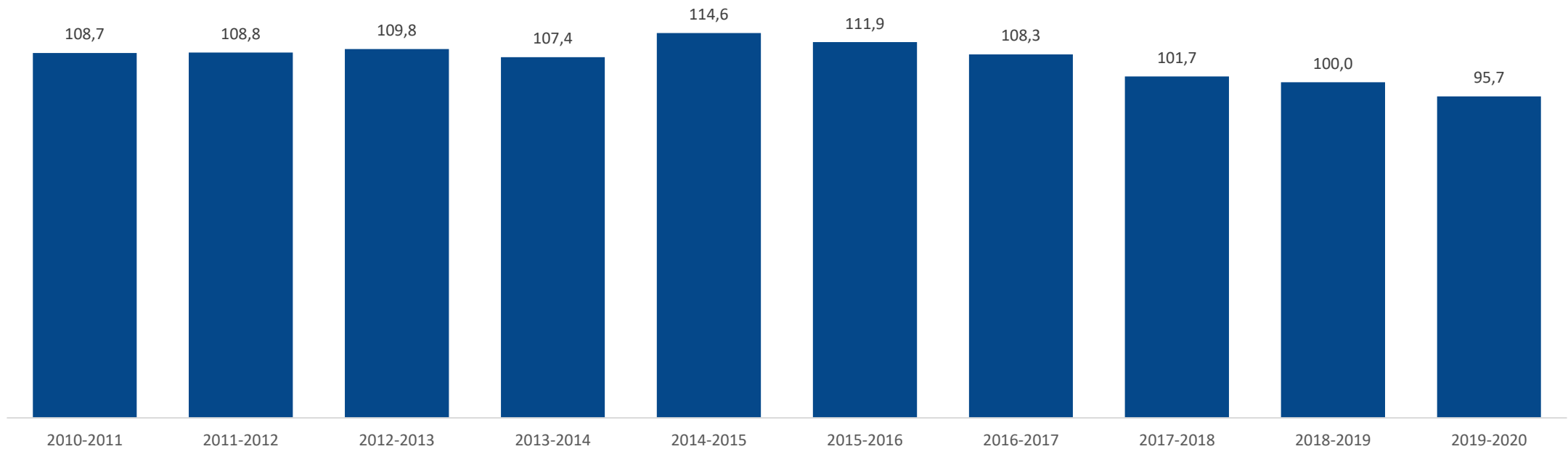
... όταν η δευτεροβάθμια και φαρμακευτική δαπάνη απορροφούν πολύ σημαντικό ποσοστό της συνολικής δαπάνης υγείας.

Περιεχόμενα

- Εισαγωγή
- Δημογραφικές μεταβολές και προβλέψεις
- **Κύριες επιδράσεις και προκλήσεις**
 - Συνταξιοδοτικό σύστημα
 - Αγορά εργασίας
 - Οικογενειακές πολιτικές και ισότητα των φύλων
 - Υγειονομική περίθαλψη
 - **Εκπαίδευση**
 - Μεταναστευτική πολιτική
 - Οικονομικές και δημοσιονομικές επιδράσεις
- Συμπεράσματα

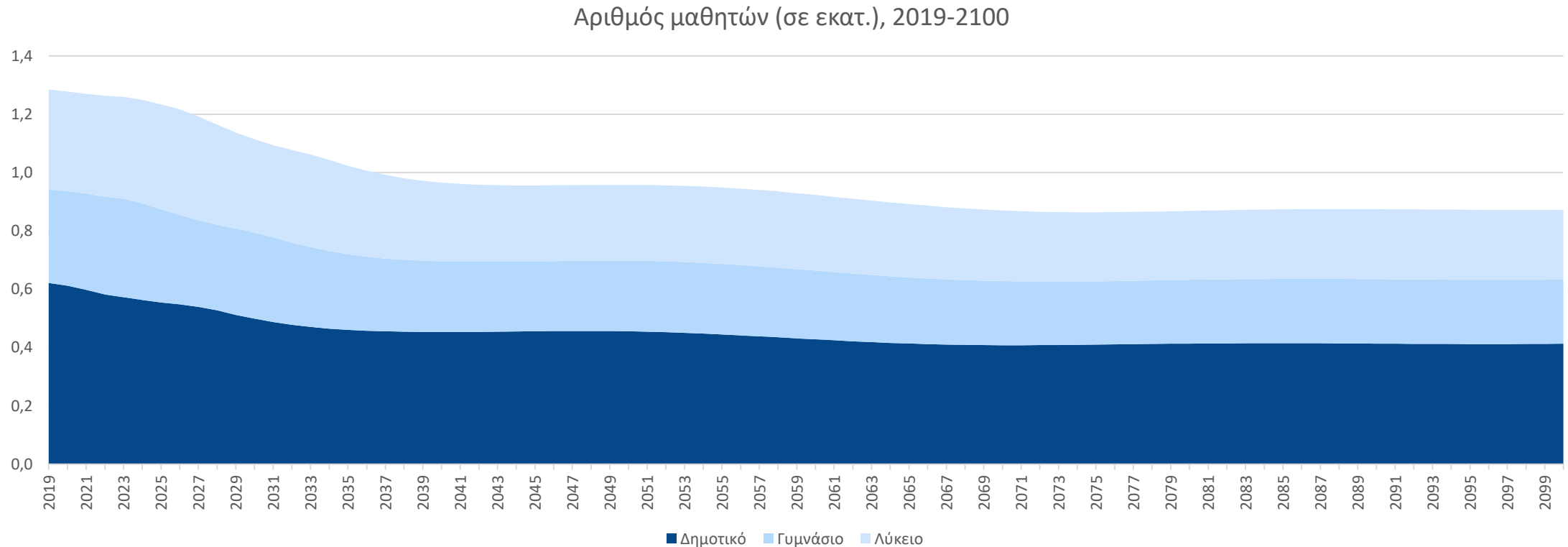
Η μείωση των γεννήσεων ήδη έχει επηρεάσει τον αριθμό μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο

Μαθητές Α' τάξης Δημοτικού, χιλ.

Ο αριθμός των παιδιών που πήγαν Α' Δημοτικού το 2019-2020 (95,7 χιλ.) ήταν χαμηλότερος κατά 16,5% σε σύγκριση με το σχολικό έτος 2014-2015 (114,6 χιλ.)

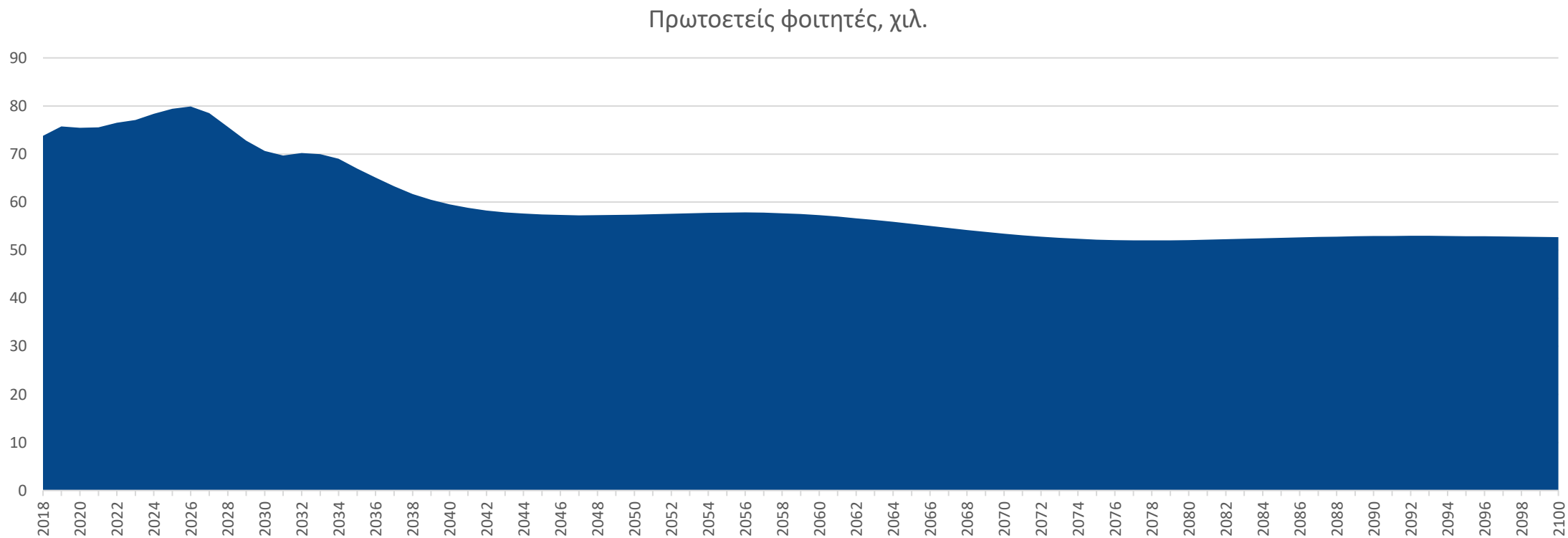
Ο συνολικός αριθμός των μαθητών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προβλέπεται να μειωθεί σημαντικά έως το 2070 και να σταθεροποιηθεί στη συνέχεια

Πηγή: IOBE

Μείωση κατά 32,1% (413 χιλ. λιγότεροι μαθητές) προβλέπεται μέχρι το 2100. Το μεγαλύτερο μέρος της μείωσης (77,3% της μείωσης ή 320 χιλ. μαθητές) προβλέπεται να πραγματοποιηθεί έως το 2040.

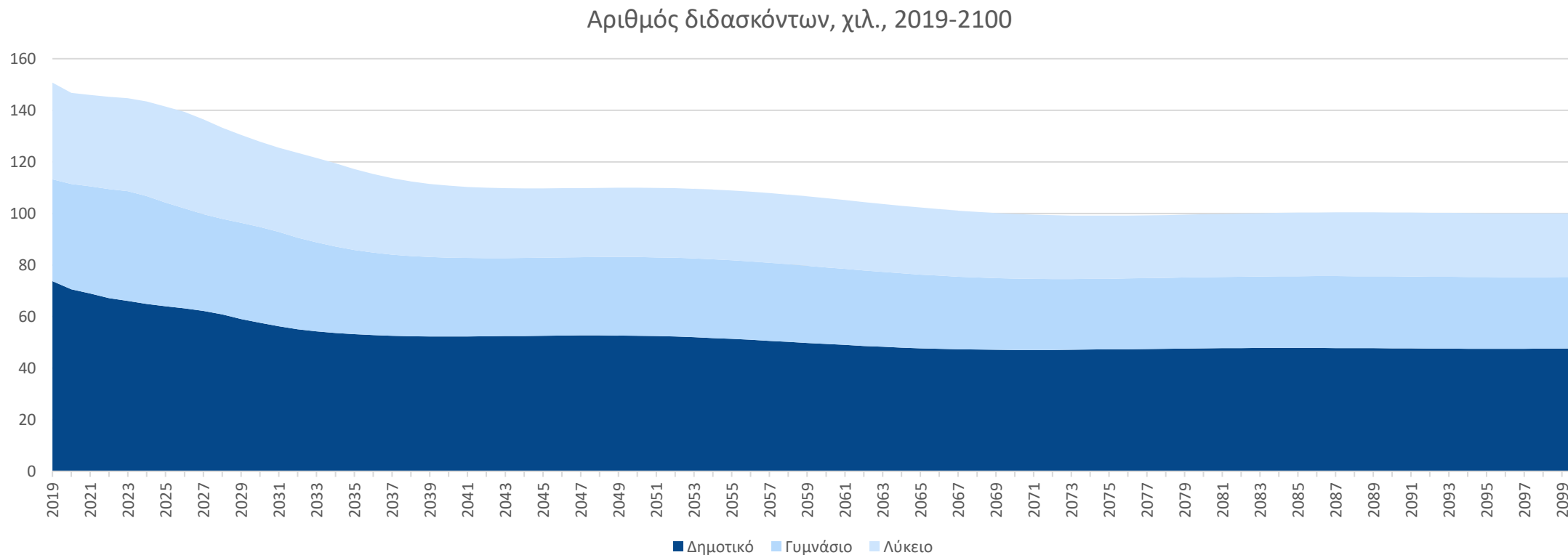
Η ζήτηση για εγγραφή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μετά από μια αύξηση αρχικά έως το 2026 αναμένεται να υποχωρήσει σημαντικά τις επόμενες δυο δεκαετίες

Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΟΒΕ

Οι απόφοιτοι λυκείου που διεκδικούν την εισαγωγή τους στην Ανώτατη Εκπαίδευση προβλέπεται να υποχωρήσουν σε 52,7 χιλ. το 2100, από 73,8 χιλ. το 2019 (πτώση κατά 30,4%)

Η προσαρμογή του αριθμού των εκπαιδευτικών ώστε να διατηρηθούν οι σημερινές αναλογίες οδηγεί σε μείωσή τους κατά 33,6% έως το 2100 (-50,6 χιλ.)

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE. Σημείωση: Υπό την υπόθεση διατήρησης των αναλογιών των μαθητών ανά διδάσκοντα στα σημερινά επίπεδα.

Το μέγεθος των δημοσιονομικών πόρων που μπορούν να απελευθερωθούν και να αξιοποιηθούν για άλλους σκοπούς (όπως επέκταση του ωραρίου των σχολικών μονάδων ή την παροχή ενισχυτικής εκπαίδευσης σε μαθητές που υστερούν μαθησιακά ή προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες) υπολογίζεται σε τουλάχιστον €765 εκατ. ετησίως.

Η περαιτέρω συρρίκνωση των σχολικών τάξεων λόγω των δημογραφικών εξελίξεων δημιουργεί την ανάγκη για αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα

Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

- Καθορισμός ελάχιστου ορίου μαθητών ανά τμήμα, με καθορισμό συγκεκριμένων και στοχευμένων εξαιρέσεων για ειδικές κοινωνικές και/ή γεωγραφικές συνθήκες
- Καθορισμός ελάχιστου ορίου μαθητών και τμημάτων ανά σχολική μονάδα, ιδιαίτερα στις αστικές και ημιαστικές περιοχές
- Αποκέντρωση της διαχείρισης του συστήματος
- Αυτονομία και ευελιξία των σχολικών μονάδων στην προσαρμογή μέρους του σχολικού προγράμματος στις τοπικές συνθήκες
- Αναδιάρθρωση της δημόσιας δαπάνης

Τριτοβάθμια εκπαίδευση

- Ανασχεδιασμός της λειτουργίας των παιδαγωγικών τμημάτων
- Αναπροσανατολισμός των προγραμμάτων των ΑΕΙ με στόχο την προσέλκυση αλλοδαπών φοιτητών
- Προσαρμογή του αριθμού εισακτέων στα ΑΕΙ, με βάση τις δημογραφικές μεταβολές

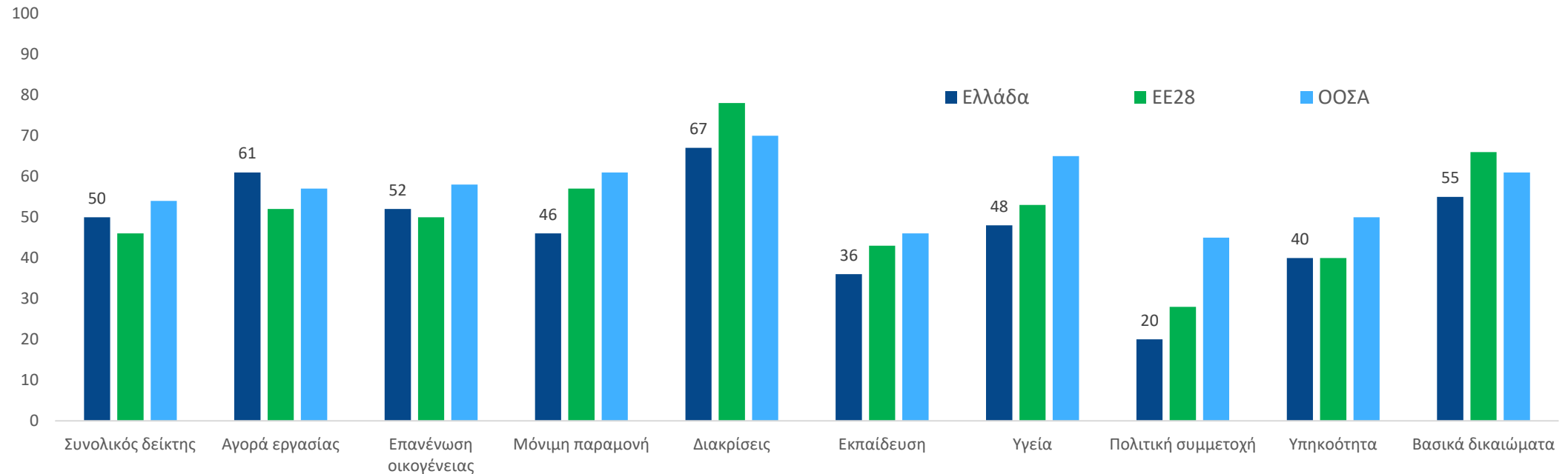
Απαιτείται η διαμόρφωση μιας μακροπρόθεσμης εθνικής στρατηγικής για την εκπαίδευση με σκοπό την έγκαιρη προετοιμασία και την αποτελεσματική αντιμετώπιση των δημογραφικών επιπτώσεων και της επερχόμενης συρρίκνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, με ευρεία συμμετοχή (τοπικής αυτοδιοίκησης, κοινωνικών εταίρων και κοινωνίας των πολιτών)

Περιεχόμενα

- Εισαγωγή
- Δημογραφικές μεταβολές και προβλέψεις
- **Κύριες επιδράσεις και προκλήσεις**
 - Συνταξιοδοτικό σύστημα
 - Αγορά εργασίας
 - Οικογενειακές πολιτικές και ισότητα των φύλων
 - Υγειονομική περίθαλψη
 - Εκπαίδευση
 - **Μεταναστευτική πολιτική**
 - Οικονομικές και δημοσιονομικές επιδράσεις
- Συμπεράσματα

Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης στις επιδόσεις της Ελλάδας αναφορικά με την ενσωμάτωση υφιστάμενων μεταναστών και προσφύγων...

Δείκτης ενσωμάτωσης μεταναστών ανά τομέα πολιτικής (βαθμολογία χωρών με άριστα το 100), 2019

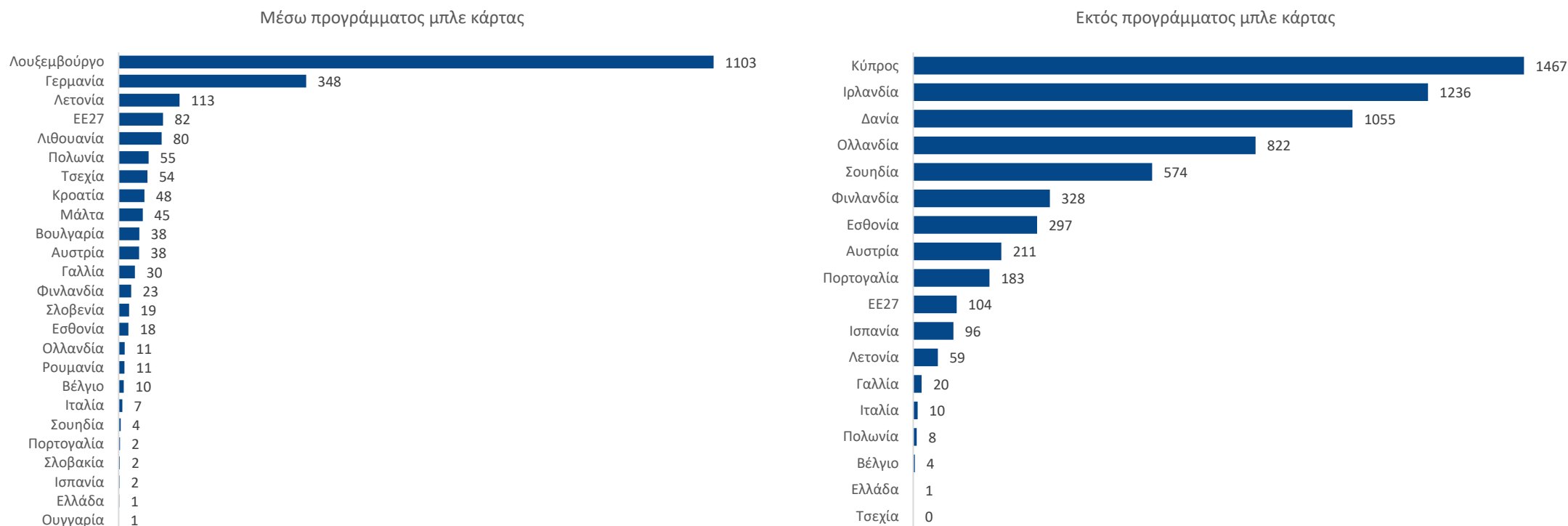

Πηγή: Migrant Integration Policy Index (MIPEX)

**...σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η πολιτική συμμετοχή, οι κανόνες για τη μόνιμη παραμονή και την απόδοση υπηκοότητας, τα βασικά δικαιώματα και οι διακρίσεις.
Η καλύτερη ενσωμάτωση προάγει την οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και ευημερία.**

Η Ελλάδα δεν αποτελεί ελκυστικό προορισμό για δυνητικούς μετανάστες υψηλής ειδίκευσης

Έκδοση νέων αδειών σε εργαζόμενους υψηλής κατάρτισης ανά χώρα της ΕΕ, αριθμός ανά εκατ. κατοίκους, 2019

Πηγή: Eurostat (migr_resocc, migr_resbc1, demo_rjan). Επεξεργασία στοιχείων: IOBE.

Στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης των κρατών μελών της ΕΕ η Ελλάδα σε όρους αριθμού νέων αδειών σε εργαζόμενους υψηλής κατάρτισης το 2019

Περιεχόμενα

- Εισαγωγή
- Δημογραφικές μεταβολές και προβλέψεις
- **Κύριες επιδράσεις και προκλήσεις**
 - Συνταξιοδοτικό σύστημα
 - Αγορά εργασίας
 - Οικογενειακές πολιτικές και ισότητα των φύλων
 - Υγειονομική περίθαλψη
 - Εκπαίδευση
 - Δημοσιονομική πολιτική
 - Μεταναστευτική πολιτική
 - **Οικονομικές και δημοσιονομικές επιδράσεις**
- Συμπεράσματα

Οι μακροοικονομικές επιδράσεις των δημογραφικών εξελίξεων και πολιτικών εξετάζονται με βάση τα σενάρια προβολών της Eurostat

Βασικό σενάριο

- Εφαρμογή πολιτικών ενίσχυσης της οικογένειας και πολιτικών που θα διασφαλίσουν ήπιες μεταναστευτικών εισροές
- Αντιστοιχεί στις πληθυσμιακές προβολές της Eurostat, οι οποίες προκύπτουν από τις βασικές (baseline) παραδοχές για τις εξελίξεις της γονιμότητας/γεννητικότητας και της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Απαισιόδοξο σενάριο

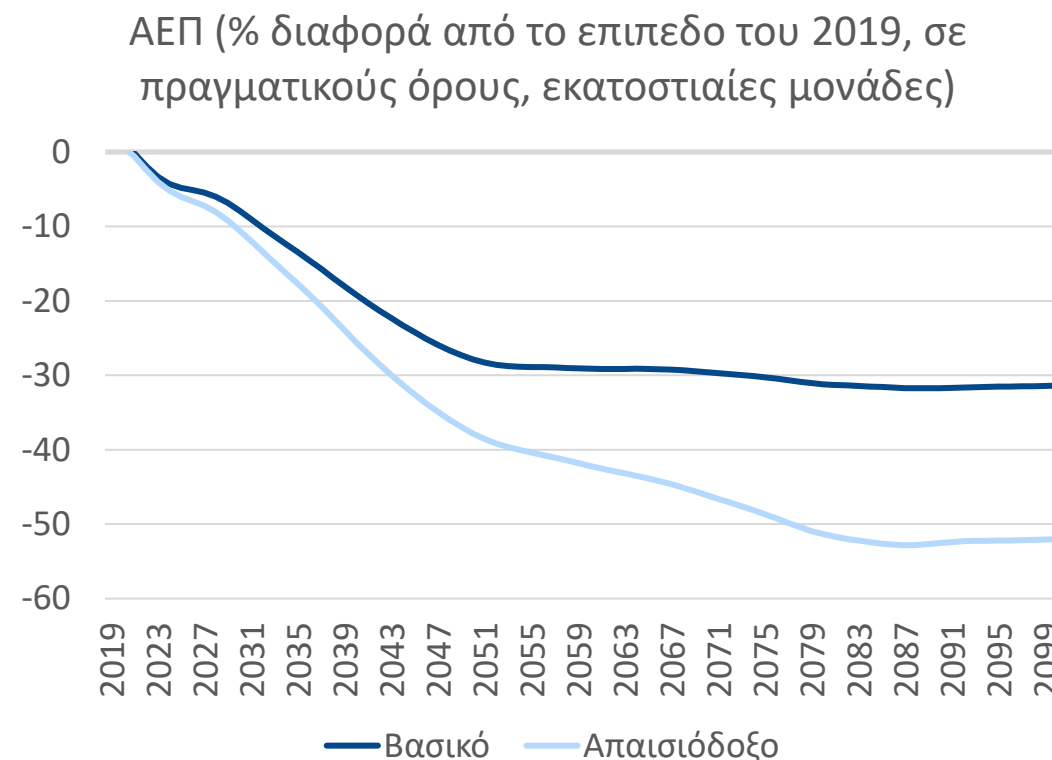
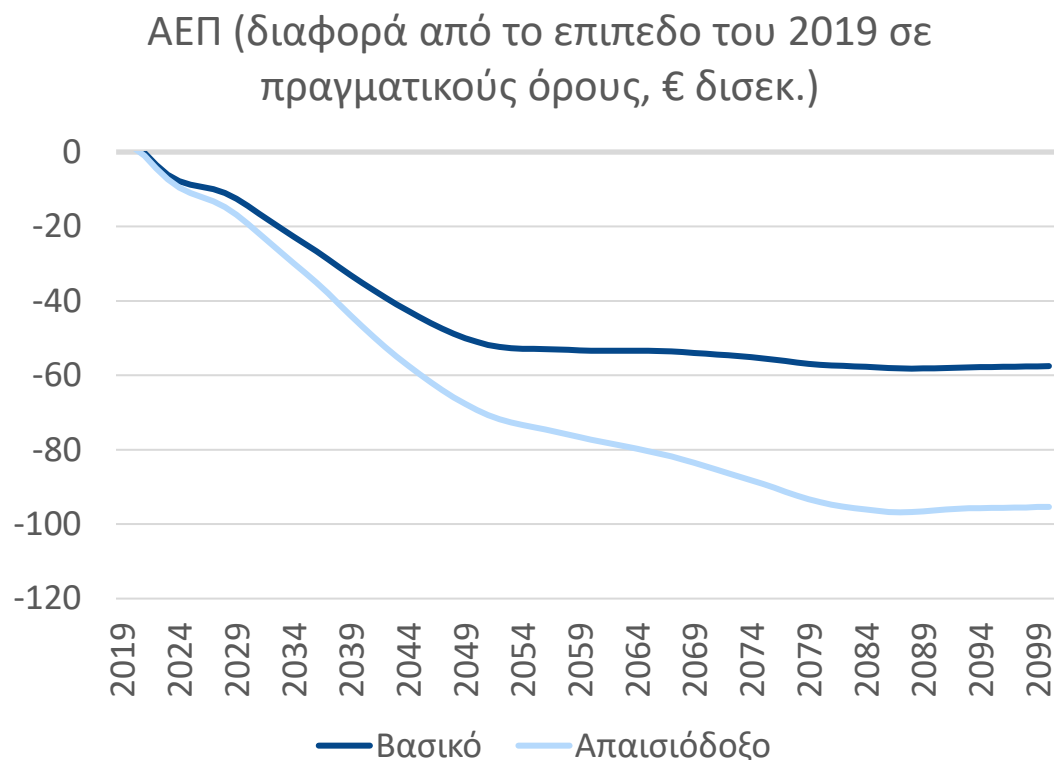
- Χωρίς λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση του δημογραφικού
- Βασίζεται στις πληθυσμιακές προβολές της Eurostat, υπό τις παραδοχές της χαμηλότερης γονιμότητας/γεννητικότητας και των ασθενέστερων μεταναστευτικών ροών (low fertility and low migration assumptions)

Ανάλυση ευαισθησίας

- Υψηλότερη / χαμηλότερη γονιμότητα
- Υψηλότερες / χαμηλότερες μεταναστευτικές εισροές

Οι επιδράσεις στα οικονομικά μεγέθη υπολογίζονται στο πλαίσιο μακροοικονομικής ανάλυσης προσομοιώσεων με ένα δυναμικό στοχαστικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας

Πτώση του πραγματικού ΑΕΠ κατά €58 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 31% σε σύγκριση με το 2019, υπό το βασικό σενάριο

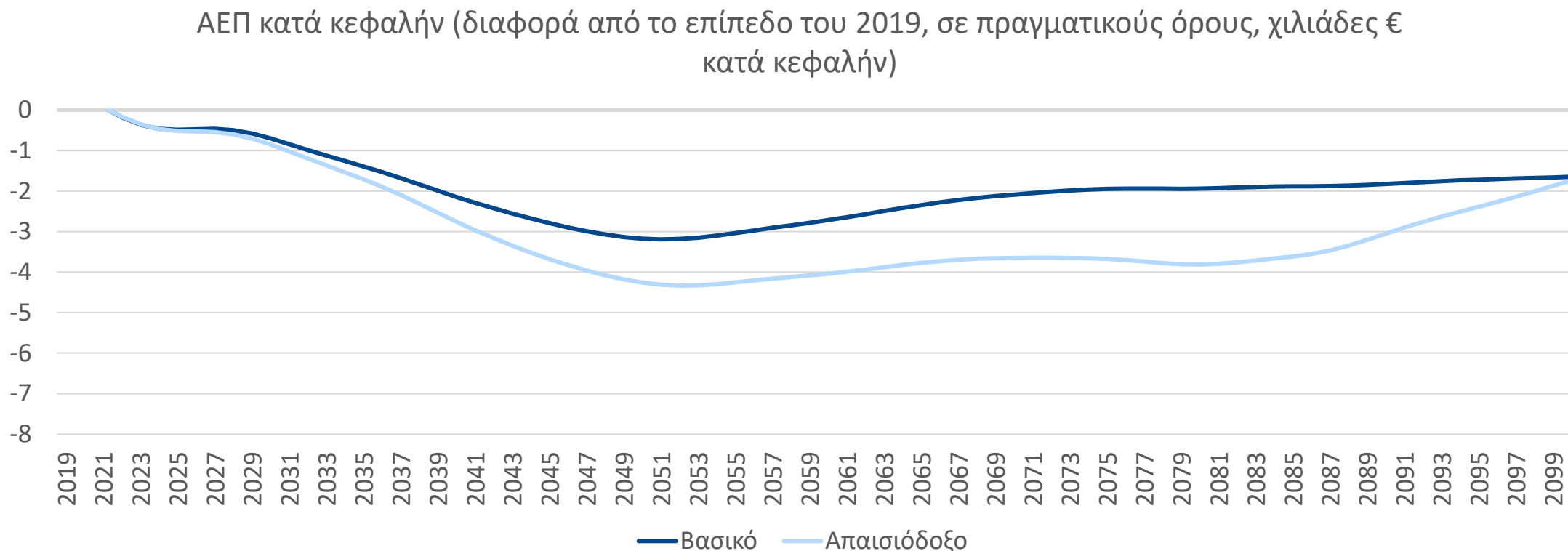

Η ανεξέλεγκτη δημογραφική συρρίκνωση οδηγεί σε απώλεια ετήσιου ΑΕΠ ύψους €95 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 52% σε σύγκριση με το 2019, υπό το απαισιόδοξο σενάριο

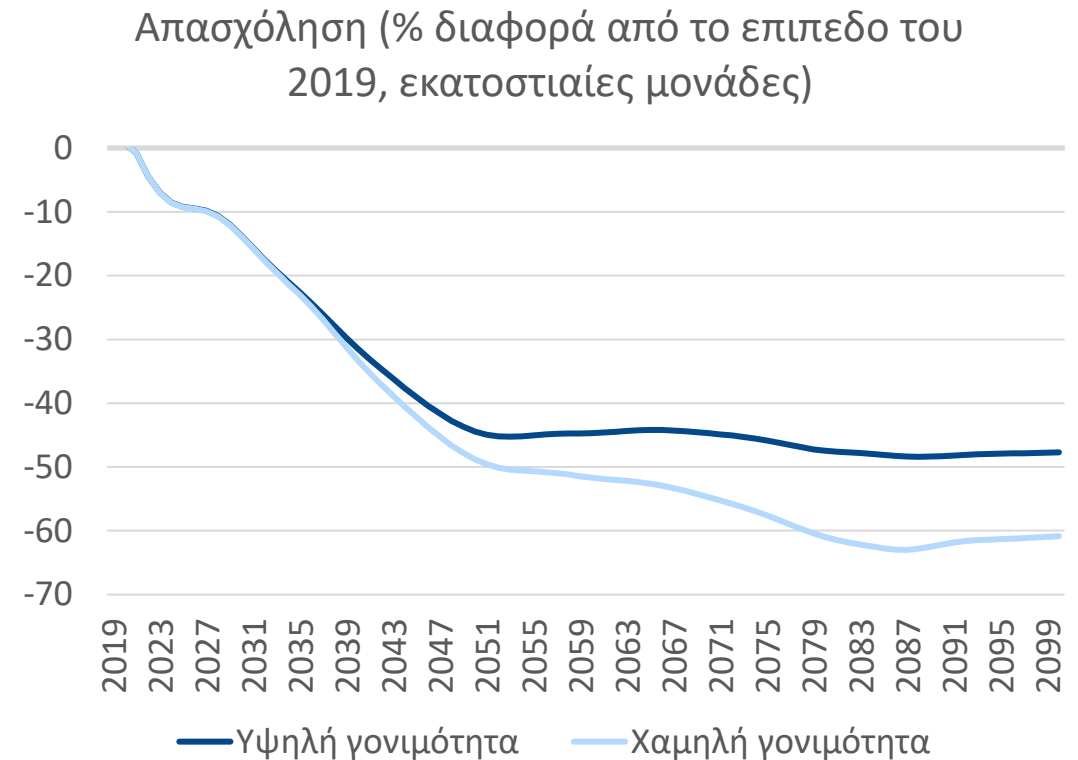
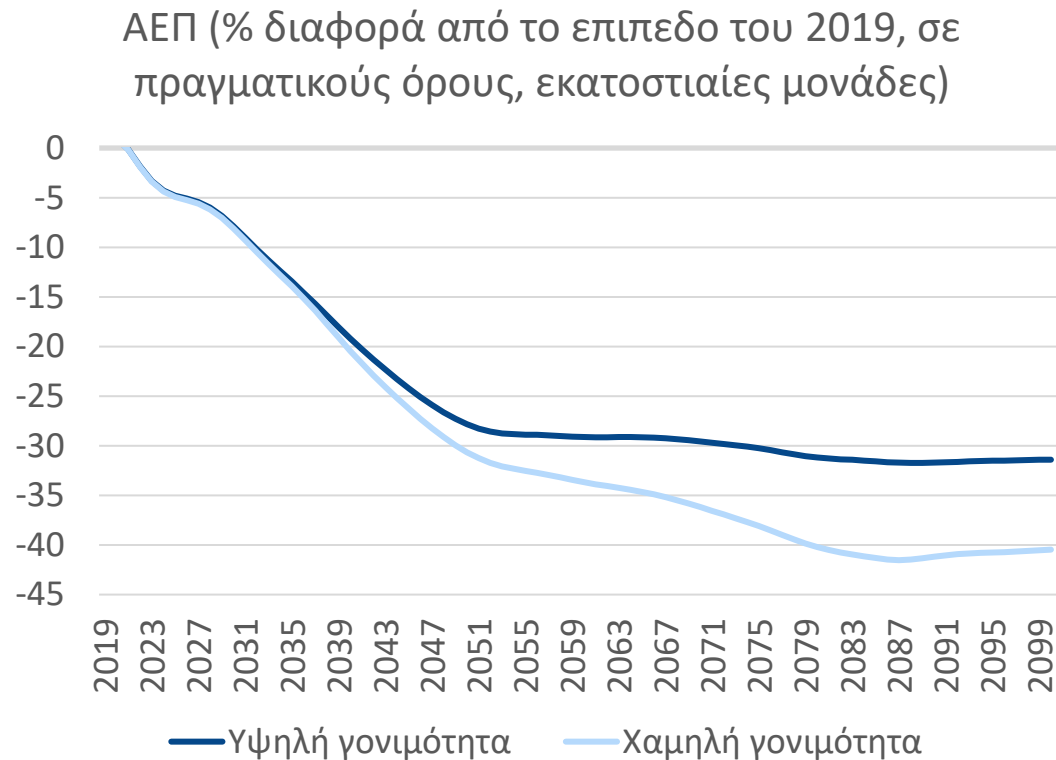
Παραδοχές: Η συνταξιοδοτική δαπάνη ανά ηλικιωμένο παραμένει σταθερή σε πραγματικούς όρους, η δαπάνη περίθαλψης ανά ηλικιωμένο αυξάνεται σε πραγματικούς όρους με ετήσιο ρυθμό 0.5%, οι πρόσθετες δημόσιες δαπάνες για περίθαλψη και συντάξεις χρηματοδοτούνται με αύξηση της φορολογίας εισοδήματος, η παραγωγικότητα φθίνει με την αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων στον πληθυσμό

Μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά περισσότερα από €2.000 ετησίως στο βασικό σενάριο για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου

Υπό το απαισιόδοξο σενάριο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μειώνεται κατά έως και €4.000 ετησίως για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου

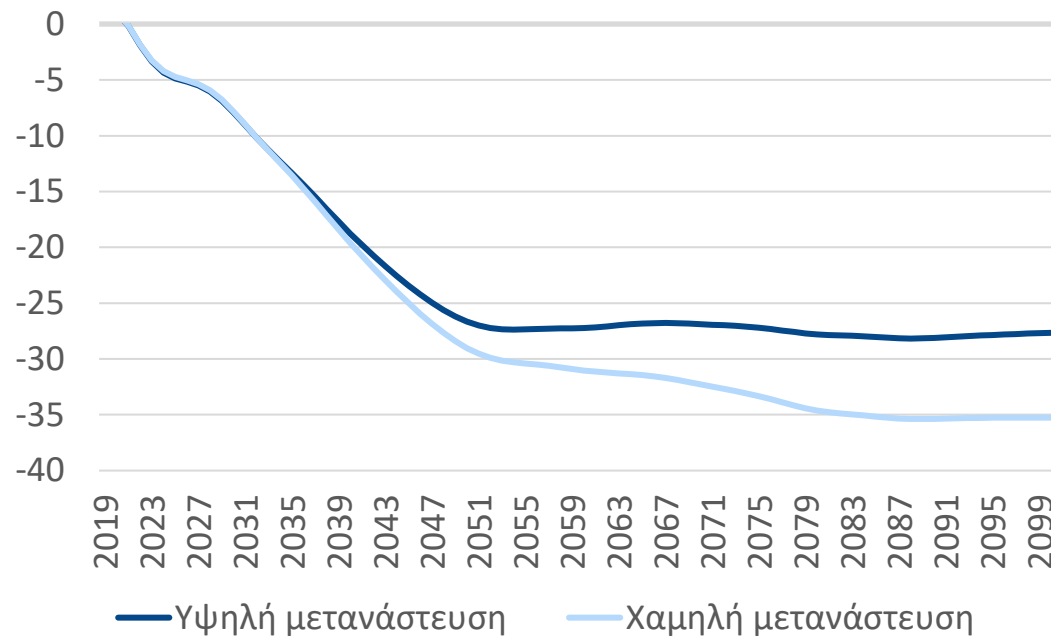
Με χαμηλή γονιμότητα, το ετήσιο πραγματικό ΑΕΠ και η απασχόληση είναι χαμηλότερα κατά 40% και 61% αντίστοιχα το 2100, σε σύγκριση με το 2019

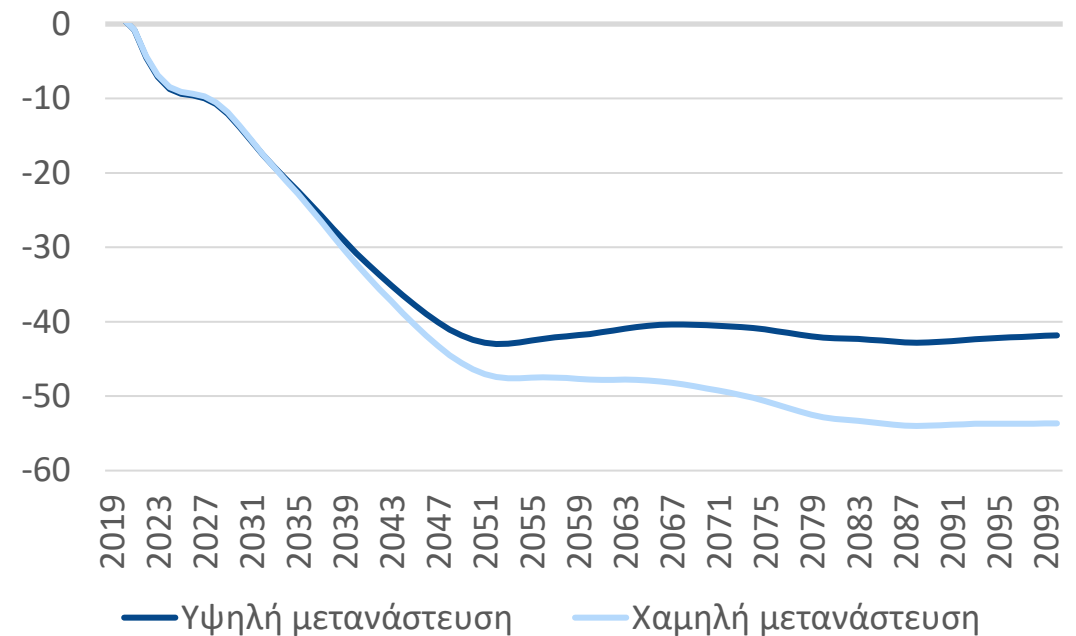
Πολιτικές αύξησης της γονιμότητας μπορούν να περιορίσουν σημαντικά τις απώλειες – μείωση του ΑΕΠ κατά 31% και της απασχόλησης κατά 48% στο σενάριο υψηλής γονιμότητας.

Με χαμηλή μετανάστευση χάνεται το 35% του ετήσιου πραγματικού ΑΕΠ της χώρας και το 54% της απασχόλησης μέχρι το 2100, σε σχέση με το 2019

ΑΕΠ (% διαφορά από το επίπεδο του 2019, σε πραγματικούς όρους, εκατοστιαίες μονάδες)

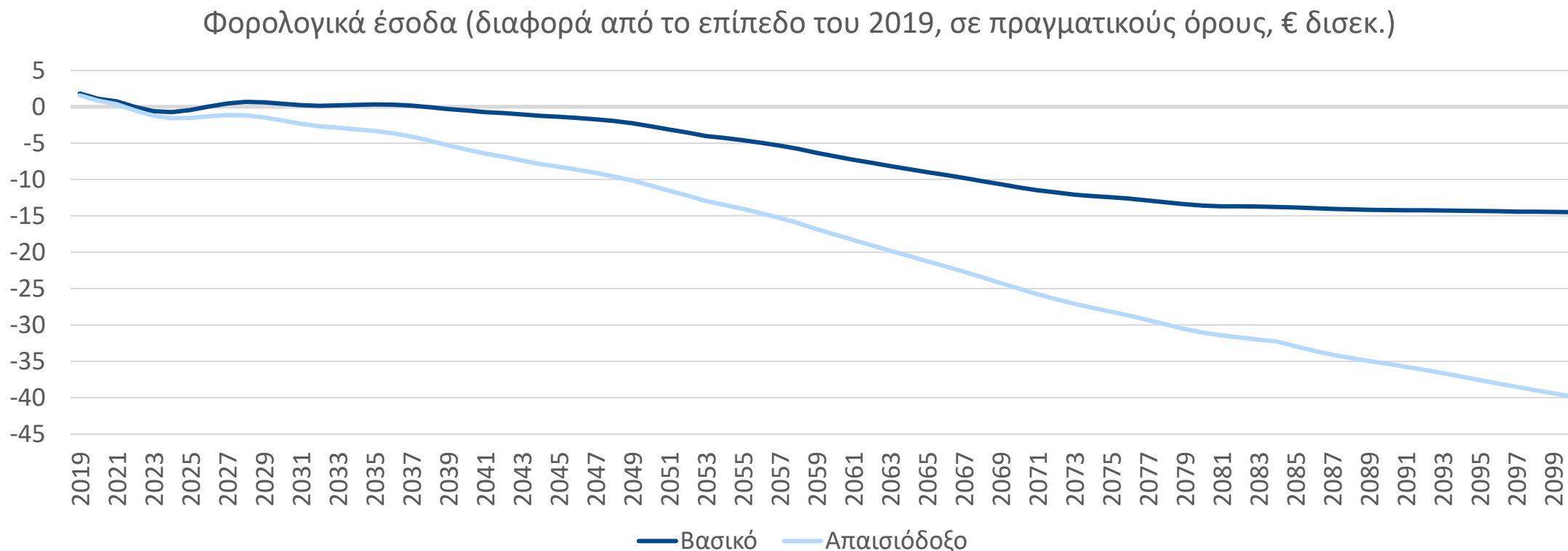

Απασχόληση (% διαφορά από το επίπεδο του 2019, εκατοστιαίες μονάδες)

Η εφαρμογή αποτελεσματικότερων μεταναστευτικών πολιτικών μπορούν να περιορίσουν τις απώλειες του ετήσιου ΑΕΠ κατά περίπου 7 ποσοστιαίες μονάδες (π.μ.) και τις απώλειες της απασχόλησης κατά περίπου 12 π.μ. στο τέλος της περιόδου πρόβλεψης (2100).

Μείωση δημοσίων εσόδων κατά €14 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 19% σε σχέση με το επίπεδο του 2019, ακόμη και υπό τις αισιόδοξες παραδοχές του βασικού σεναρίου

Μείωση δημοσίων εσόδων κατά €40 δισεκ. έως το 2100, ή κατά 52% σε σχέση με το 2019, υπό το απαισιόδοξο σενάριο

Παραδοχές: Σταθεροί φορολογικοί συντελεστές για το εισόδημα νομικών προσώπων και για την κατανάλωση, σταθεροί φόροι περιουσίας ως ποσοστό του ΑΕΠ, η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων αυξάνεται ώστε να καλυφθούν οι πρόσθετες δαπάνες για περίθαλψη και συντάξεις και να διατηρείται ισοσκελισμένος ο προϋπολογισμός

Ο πληθυσμός της Ελλάδας συρρικνώνεται

- Την περίοδο 2011-2021 ο πληθυσμός της χώρας μειώθηκε κατά 441 χιλ. (-4,0%)
- Οι γεννήσεις υποχωρούν ήδη από το 1980
- Ο συντελεστής γονιμότητας έχει υποχωρήσει σε κάτω από 1,5 μονάδες ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, από 2,1-2,5 μονάδες τις δεκαετίες των 1960 και 1970

Η μείωση και η γήρανση του πληθυσμού της χώρας προβλέπεται να συνεχιστούν τις επόμενες δεκαετίες

- Στα 8,1 εκατ. προβλέπεται να υποχωρήσει ο πληθυσμός έως το 2100 στο σενάριο βάσης των δημογραφικών προβολών
- Μείωση κατά 2,5 εκατ. άτομα ή 24% του πληθυσμού σε σχέση με το 2021
- Ο δείκτης εξάρτησης της τρίτης ηλικίας προβλέπεται να υπερβεί τις 0,6 μονάδες μετά το 2050, από 0,35 μονάδες το 2020 και 0,29 μονάδες το 2010

Συμπεράσματα

Οι δημογραφικές εξελίξεις έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία και στην κοινωνία

- Κίνδυνος για τη βιωσιμότητα και την επάρκεια των συντάξεων
- Μικρότερο εργατικό δυναμικό και χαμηλότερη παραγωγικότητα
- Επιδείνωση του μέσου επιπέδου υγείας και αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες υγείας και για μακροχρόνια φροντίδα
- Σημαντική μείωση του πληθυσμού μαθητών και ευκαιρίες για βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου

Το δημογραφικό ζήτημα επηρεάζει σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη της χώρας

- Στο βασικό σενάριο, το 2100 αναμένεται το ΑΕΠ να έχει μειωθεί κατά €58 δισεκ. (ή 31%) σε σχέση με το 2019, η απασχόληση κατά 2,1 εκατομμύρια άτομα (ή 48%), τα δημοσιονομικά έσοδα κατά €14 δισεκ. (ή 19%) και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά περίπου €1.740 (ή 10%), σε σταθερές τιμές του 2019.
- Κρίσιμη σημασία έχουν οι πολιτικές τόνωσης της γονιμότητας και οι παρεμβάσεις μεταναστευτικής πολιτικής, οι οποίες δύνανται να περιορίσουν τις απώλειες στο ΑΕΠ το 2100, κατά έως και 10 ή 7 ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα

Απαιτείται συντονισμένη προσπάθεια για τη χάραξη εθνικής στρατηγικής και πολιτικών για μετριασμό και προσαρμογή στις δημογραφικές εξελίξεις